

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
«ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΜΕΣΟΓΕΙΟ»

ΘΕΜΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:

Ο ΔΙΕΘΝΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ ΜΕΤΑ ΤΗΝ 11^Η
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2001

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: κ. ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΑΚΚΑΣ

ΕΙΣΗΓΗΤΡΙΑ: ΠΑΠΙΚΑ ΘΕΟΔΩΡΑ

A.M : 433M/ 200526

ΡΟΔΟΣ, ΙΟΥΝΙΟΣ 2006

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	σελ. 4
<u>ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ</u>	
Η ΓΕΩΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΚΑΙ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΜΕΣΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ	
Πετρέλαιο και φυσικό αέριο	σελ. 5
Υδάτινοι πόροι	σελ. 8
<u>ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ</u>	
ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ 11 ^Η ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ	σελ. 10
<u>ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ</u>	
Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΗΠΑ ΚΑΙ ΤΗΣ Ε.Ε. ΣΤΗΝ ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ	
Η πολιτική των ΗΠΑ	σελ. 15
Ο ρόλος της Ε.Ε.	σελ. 18
<u>ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ</u>	
Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ	
Πριν τα τρομοκρατικά χτυπήματα της 11 ^{ης} Σεπτεμβρίου	σελ. 21
Μετά τα τρομοκρατικά χτυπήματα της 11 ^{ης} Σεπτεμβρίου	σελ. 22
Σχέσεις με Ιράν	σελ. 23
Σχέσεις με Ιράκ	σελ. 25
Σχέσεις με Ισραήλ	σελ. 25
Σχέσεις με Τουρκία	σελ. 26
Γενικότερη παρουσία της Ρωσίας στην Μέση Ανατολή	σελ. 27
Τελευταίες εξελίξεις στην πολιτική της Ρωσίας στην Μέση Ανατολή	σελ. 28
<u>ΜΕΡΟΣ ΠΕΜΠΤΟ</u>	
Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΚΙΝΑΣ ΣΤΗΝ ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ	
Πριν τα τρομοκρατικά χτυπήματα της 11 ^{ης} Σεπτεμβρίου	σελ. 30
Κίνα, η μελλοντική υπερδύναμη	σελ. 30
Κίνα – Ιράν	σελ. 31
Κίνα – Τρομοκρατία	σελ. 33
Η Κινεζική στάση για τον πόλεμο του Ιράκ το 2003	σελ. 35
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	σελ. 36

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

σελ. 41

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

σελ. 48

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην παρούσα εργασία έγινε μια προσπάθεια για την μελέτη και την κατανόηση της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων στην περιοχή της ευρύτερης περιοχής μετά την 11^η Σεπτεμβρίου 2001. Το θέμα επιλέχθηκε με σκοπό την εις βάθος κατανόησης των γεγονότων στην σημαντική αυτή περιοχή του πλανήτη. Αδιαμφισβήτητα η περιοχή της Μέσης Ανατολής έχει σημαντική γεωπολιτική και γεωστρατηγική σημασία. Ο τεράστιος πλούτος της περιοχής σε πετρέλαιο και φυσικό αέριο σε συνάρτηση με τις ενεργειακές ανάγκες της Δύσης και το ταραγμένο τοπίο της περιοχής έχουν προσελκύσει το ενδιαφέρον των μεγάλων δυνάμεων. Η προσπάθεια για τον έλεγχο της περιοχής προσέλκυσε ποικίλους εξωτερικούς παράγοντες και περιέπλεξε τα προβλήματα της περιοχής. Οι μεγάλες αποικιοκρατικές δυνάμεις εφαρμόζοντας το σύστημα «διαίρει και βασίλευε» επιδείνωσαν το ασταθές κλίμα της περιοχής και δημιούργησαν λεπτές ισορροπίες, οι οποίες μπορούν ανά πάσα στιγμή να ανατραπούν. Όλα αυτά συνέβαλαν στη δημιουργία της σημερινής κατάστασης στην Μέση Ανατολή, μιας κατάστασης που επηρεάζει σχεδόν την υφήλιο. Οι μεγάλες δυνάμεις της εποχής μας, οι ΗΠΑ, η Ε.Ε., η Ρωσία και η Κίνα ενδιαφέρονται για το μέλλον της περιοχής και την αύξηση της επιρροής τους εκεί.

Για την συγκέντρωση του υλικού που χρησιμοποίησα επισκέφθηκα κυρίως την Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Μακεδονίας και την Κεντρική Δημοτική Βιβλιοθήκη της Θεσσαλονίκης. Επίσης την Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου της Ρόδου και του Πάντειου Πανεπιστημίου. Τα περισσότερα άρθρα από ξενόγλωσσα περιοδικά τα βρήκα στο Internet. Στην συνέχεια επέλεξα αυτά που θεώρησα πως καλύπτουν το θέμα της εργασίας μου και βασίστηκα σε αυτά για την εκπόνησή της. Η χρονική περίοδος που καλύπτει η εργασία, μετά το 2001, δυσκόλεψε αρκετά την προσπάθεια μου για την εξεύρεση της βιβλιογραφίας και αρκετά τμήματα της εργασίας βασίζονται σε άρθρα και μελέτες από το Internet.

Κατά την εκπόνηση της εργασίας μου θεώρησα πως η χρήση αρκετών υποσημειώσεων θα βοηθούσε στην καλύτερη κατανόηση του θέματος και θα βοηθήσει τους τυχόν αναγνώστες της που θέλουν να εμβαθύνουν στην μελέτη κάποιων τμημάτων της.

Θέλω να πιστεύω πως η παρακάτω εργασία παρουσιάζει μια συνοπτικά και σφαιρική εικόνα του θέματος που επέλεξα να παρουσιάσω και πως περιέχει τα σημαντικότερα στοιχεία που αφορούν το θέμα.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Η ΓΕΩΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΚΑΙ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΜΕΣΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

Εισαγωγή

«Από τότε που οι ήπειροι άρχισαν να αλληλοεπηρεάζονται πολιτικά, πριν από πεντακόσια χρόνια περίπου» επισημαίνει ο Zbigniew Brzezinski στην αρχή του βιβλίου του *The Grand Chessboard* «η Ευρασία ήταν το κέντρο της παγκόσμιας ισχύος». Η Ρωσία, η Αυστροουγγαρία, η Γαλλία, η Οθωμανική Αυτοκρατορία, η Βρετανία και η Γερμανία, όλες τους ήθελαν να κυριαρχήσουν στην περιοχή αυτή που εκτείνεται από τις γαλλικές ακτές του Ατλαντικού μέχρι τον Περσικό Κόλπο και από την κινέζικη χερσαία μάζα μέχρι την Κεντρική Ασία, τη Μαύρη Θάλασσα, τα Τουρκικά στενά και το Σουέζ.¹ Η περιοχή αυτή προσομοιώνεται από τον συγγραφέα με μια μεγάλη σκακιέρα, πάνω στην οποία διεξάγεται ένας συνεχής ανταγωνισμός για παγκόσμια υπεροχή. Πάνω στην «σκακιέρα» εντοπίζει γεωπολιτικά ενεργούς παίκτες (κράτη), οι οποίοι έχουν την ικανότητα και την θέληση να επηρεάσουν τις γεωπολιτικές εξελίξεις προς όφελός τους, και τους γεωπολιτικούς παίκτες-κλειδιά, των οποίων η σπουδαιότητα δεν εξαρτάται τόσο από την ισχύ τους, όσο από την ευαίσθητη γεωγραφική τους θέση και τις ενδεχόμενες γεωπολιτικές ανακατατάξεις που δύναται να προκαλέσει η συμπεριφορά των γεωπολιτικά ενεργά κρατών.²

Πετρέλαιο και φυσικό αέριο

Η περιοχή της Μέσης Ανατολής αποτελεί την μεγαλύτερη υπόγεια δεξαμενή πετρελαίου και φυσικού αερίου παγκοσμίως, μαζί με την βόρεια Αφρική. Τα συνολικά αποθέματα της περιοχής MENA ανέρχονται στο 61% των παγκοσμίων αποθεμάτων πετρελαίου και το 45% των παγκοσμίων αποθεμάτων φυσικού αερίου.³ Οι μεσογειακές χώρες επιτυγχάνουν το 30% της παγκόσμιας πρωτογενούς παραγωγής ενεργειακών πόρων και ειδικότερα πετρελαίου,

¹ Βασίλης Κ. Φούσκας, *Ζώνες Πολέμου, η αμερικανική εξωτερική πολιτική στα Βαλκάνια και στην ευρύτερη Μέση Ανατολή* (Αθήνα: εκδόσεις Ποιότητα, 2003) σ. 37

² Zbigniew Brzezinski, *The Grand Chessboard: American Primacy And It's Geostrategic Imperatives* (New York: BasicBooks, 1997) σ.25-32

³ <http://www.iea.org/textbase/nppdf/free/2005/weo2005.pdf>

φυσικού αερίου, υδροηλεκτρικής και πυρηνικής ενέργειας την στιγμή που καταναλώνουν μόνο το 8% αυτής της παραγωγής.⁴

Οι χώρες της περιοχής MENA ελέγχουν το 35% της διεθνούς παραγωγής και το 50% των διεθνών εξαγωγών. Όσον αφορά το μέγεθος των κοιτασμάτων, το βάθος και την ποιότητα του υλικού, συνεισφέρουν και το κόστος εξόρυξης, πολλά από τα κοιτάσματα που έχουν ανακαλυφθεί στην περιοχή MENA, χαρακτηρίζονται ως “Giants” ή “Super Giants” και η υψηλή ποιότητά τους αποτελεί θέλημα για τις πετρελαϊκές εταιρείες και τις κυβερνήσεις που θέλουν να προστατέψουν τα συμφέροντά τους.⁵

Μεταφέρονται πάνω από δεκαεννιά εκατομμύρια βαρέλια δια μέσου των στενών του Hormuz, ποσότητα που αντιπροσωπεύει περισσότερο από το 90% των ενεργειακών αναγκών της Ιαπωνίας, περισσότερο από το 50% εκείνων της Ευρώπης και περί τα 25% εκείνων των ΗΠΑ.⁶ Αν και η Δύση είναι σήμερα λιγότερο εξαρτημένη από το πετρέλαιο σε σχέση με το παρελθόν, κυρίως λόγω υιοθέτησης ενεργειακών πολιτικών (δημιουργία στρατηγικών αποθεμάτων καυσίμων) και διαφοροποίηση των ενεργειακών πηγών από το πετρέλαιο στο φυσικό αέριο και στην πυρηνική ενέργεια⁷, γεγονός παραμένει πως «το πετρέλαιο εξακολουθεί να προκαλεί κρίση».⁸

Εκτός από τα σεβαστά αποθέματα πετρελαίου της περιοχής εξίσου σεβαστά είναι και τα αποθέματά της σε φυσικό αέριο. Τα βασικά πλεονεκτήματα του φυσικού αερίου είναι η εναλλακτική χρησιμοποίησή του έναντι του πετρελαίου, οι μειωμένες περιβαλλοντικές συνέπειες της καύσης του, το σχετικά χαμηλό κόστος του και η ύπαρξη αρκετών αποθεμάτων, τα οποία καλύπτουν τις παγκόσμιες καταναλωτικές ανάγκες για αρκετά έτη. Το βασικό μειονέκτημα του φυσικού αερίου σχετίζεται με τους κινδύνους που εγκυμονεί η παραγωγή, η διακίνηση και η διάθεσή του. Φυσικά και η παραγωγή του πετρελαίου διατρέχει τους ίδιους κινδύνους, το φυσικό αέριο όμως λόγω της αέριας σύνθεσής του διατρέχει περισσότερους.⁹

⁴ Σεϊμένης Ιωάννης – Σιούσιουρας Πέτρος, *Ευρωμεσογειακές Σχέσεις* (Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Ζήτη, 2003), σ. 91-93

⁵ Robert L. Hirsch, “Peaking of world oil production: impacts, mitigation and risk management”, *Oil report for the US Government*, February 2005, σ. 11

⁶ Θάνος Ντόκος – Πιέρρος Φίλιππος, *Η μεσόγειος προς τον 21^ο αιώνα, η θέση της Ελλάδας* (Αθήνα: εκδόσεις Παπαζήση, 1996) σ. 218

⁷ Παραδείγματος χάριν η Γαλλία, της οποίας τα πυρηνικά εργοστάσια καλύπτουν το 70 – 80% των συνολικών ενεργειακών της αναγκών, η Φιλανδία που χτίζει και άλλα εργοστάσια κ.α. Πρβλ. Βάλια Καϊμάκη, *Μια κρυσταλλώνει και μια ζεσταίνεται*, Ελευθεροτυπία, 8/1/2006, σ. 26

⁸ Σακκάς Ιωάννης, *Θέματα Πολιτικής και Οικονομίας στην Μέση Ανατολή* (Ρόδος: Πανεπιστημιακές Σημειώσεις, 2003), σ. 106-115

⁹ Robert L. Hirsch: ό.π., σ.35

Τα κοιτάσματα φυσικού αερίου στην περιοχή της Μέσης Ανατολής μπορούν να καλύψουν την ζήτηση της ευρωπαϊκής αγοράς ενέργειας. Σύμφωνα με τις προβλέψεις της Διεθνούς Επιτροπής Ενέργειας (International Energy Agency) η προσφορά αυτής της πηγής ενέργειας από την Μέση Ανατολή στην Ευρώπη, που διεξάγεται περισσότερο με την μορφή υγροποιημένου φυσικού αερίου (Liquefied Natural Gas – LNG) εκτιμάται πως θα αυξηθεί στο 17% μέχρι το 2030. Σήμερα η ευρωπαϊκή Ένωση καλύπτει περίπου το ένα τέταρτο των αναγκών της από το φυσικό αέριο ενώ μέχρι το 2030 θα φτάσει το ένα τρίτο.¹⁰ Το γεγονός αυτό αυξάνει το γεωπολιτικό ενδιαφέρον για την περιοχή, καθώς η αδιάκοπη ροή ενέργειας προς τις ευρωπαϊκές αγορές είναι ζωτικής σημασίας για την ομαλή οικονομική λειτουργία τους. Και πρέπει να σημειωθεί πως παρά τις ανακαλύψεις τεράστιων αποθεμάτων σε άλλες περιοχές του πλανήτη, όπως π.χ. στην Κασπία και τον ενθουσιασμό που αρχικώς επικράτησε, αυτά δεν μπορούν να συγκριθούν με τα ενεργειακά αποθέματα της Μέσης Ανατολής.¹¹

Η αστάθεια που επικρατεί στην περιοχή και η ανάγκη της Δύσης για απρόσκοπτη μεταφορά ενέργειας αποτελούν σημαντική παράμετρο της ενεργειακής ασφάλειας. Η μεταφορά των ενεργειακών πόρων πραγματοποιείται είτε μέσω ενός συστήματος αγωγών προς τις ενεργειακές αγορές (πχ οι αγωγοί Pedro Duran Farell¹² και Transmed¹³ ενώνουν την βόρειο Αφρική με την Ισπανία και την Ιταλία αντίστοιχα μεταφέροντας συνολικά εκατοντάδες εκατομμύρια κυβικά μέτρα φυσικού αερίου) είτε με δεξαμενόπλοια.

Η διαδρομή των αγωγών πετρελαίου και φυσικού αερίου έχει τεράστια γεωπολιτική σημασία για τις χώρες της περιοχής. Όταν τα κοιτάσματα «χρησιμοποιούν» τους αγωγούς για την διέλευσή τους από το έδαφος μιας χώρας, τότε υπάρχει ένα αντίτιμο χρήσης. Πέρα όμως από τον οικονομικό παράγοντα, υπάρχει και ο πολιτικός. Η χώρα διέλευσης αποκτά δικαιώματα ελέγχου της ροής και έχει τη δυνατότητα να διαδραματίσει ρυθμιστικό παράγοντα σε περίπτωση κρίσης.¹⁴ Στην περιοχή υπάρχει πράγματι ένας ενεργειακός «χάρτης αγωγών», τον οποίο έχουν χαράξει κορυφαίες αμερικανικές και βρετανικές εταιρείες, όπως η Chevron, η BP και η Amoco (οι οποίες συγχωνεύτηκαν το 1998) η

¹⁰ Σακκάς Ιωάννης, ό.π., σ.116

¹¹ Jan H. Kalicki, 'Rx For "Oil Addictional": The Middle East and Energy Security', *Middle East Policy*, vol. XIV, No 1 (Spring 2007)

¹² Ξεκινά από το Hassi R'mel και μέσω Πορτογαλίας καταλήγει στην Κόρντοβα της Ισπανίας. Ολοκληρώθηκε το 1996, έχει μήκος 1.000 μίλια και δυνατότητα μεταφοράς 300,2 Bcf/y (billion cubic feet per year).

¹³ Ξεκινά και αυτός από το Hassi R'mel και μέσω Σικελίας καταλήγει στην Ιταλία. Έχει μήκος 670 μίλια και δυνατότητα μεταφοράς 847,6Bcf/y. Ολοκληρώθηκε το 1983 και η μεταφορική του ικανότητα διπλασιάστηκε το 1994.

¹⁴ Βλ. Ηλίας Αλεξόπουλος, «Η Ανατολική Μεσόγειος και ο ρυθμιστικός της ρόλος στην εξασφάλιση των ενεργειακών πόρων από την Κασπία», στο *Η Μεσόγειος στον 21^ο αιώνα, Προβλήματα και Προοπτικές*, επιμ. Ιωάννη Α. Σειμένη (Ρόδος: Εργαστήριο Μεσογειακής Πολιτικής, εκδόσεις Ζήτη, 2002) σ.109

UNOCAL, η Texaco, η Exxon και η Pennzoil, και είναι αυτός ακριβώς ο χάρτης «γύρω από τους πόρους του πετρελαίου και του φυσικού αερίου της περιοχής ο οποίος συνδέει τα Βαλκάνια με το Αφγανιστάν».¹⁵

Στην αγορά του πετρελαίου σημαντικό ρόλο διαδραματίζει και ο τεράστιος στόλος των τάνκερ¹⁶ καθώς περίπου τα δύο τρίτα της μεταφοράς του πετρελαίου γίνεται με αυτά. Και για τον λόγο αυτό τίθεται ένα θέμα ζωτικής σημασίας: η ανάγκη προστασίας των κομβικών θαλασσιών οδών. Ειδικότερα μετά την 11^η Σεπτεμβρίου και την συνειδητοποίηση των επιπτώσεων που ενδέχεται να προκαλέσει ένα «ασύμμετρο τρομοκρατικό χτύπημα η ανάγκη αυτή έγινε επιτακτική».¹⁷ Πολλοί ερευνητές συμφωνούν πως τα στενά θαλάσσια περάσματα των πετρελαιοφόρων αποτελούν την αχίλλειο πτέρνα της παγκόσμιας οικονομίας. Στην περιοχή της MENA εντοπίζονται τρία περάσματα τεράστιας στρατηγικής σημασίας: τα στενά του Hormuz στον Αραβοπερσικό Κόλπο, τα στενά του Bab el –Mandab στα νότια της Ερυθράς Θάλασσας και το κανάλι του Suez. Η γεωστρατηγική θέση αυτών των σημείων απαιτεί αυστηρά μέτρα φύλαξης και εντατικές περιπολίες σκαφών προκειμένου να αποφευχθούν περιστατικά που θα διαταράζουν την ομαλή ροή του πετρελαίου. Η παρουσία του αμερικανικού πολεμικού στόλου σε όλη σχεδόν την θαλάσσια περίμετρο της αμερικανικής χερσονήσου, εξυπηρετεί την ομαλή λειτουργία του παγκόσμιου οικονομικού συστήματος και ταυτόχρονα προστατεύει και τα αμερικανικά συμφέροντα, ισχυροποιώντας τα γεωστρατηγικά ερείσματα στην περιοχή.¹⁸

Υδάτινοι πόροι

Σε σημαντικό ζήτημα ασφαλείας στην περιοχή της Μέσης Ανατολής αναμένεται να εξελιχθεί τις επόμενες δεκαετίες η κατοχή των υδάτινων πόρων, η διαχείριση και η χρήση των αποθεμάτων τους. Σχεδόν όλες οι χώρες της περιοχής πάσχουν από έλλειψη υδάτινων πόρων. Το πρόβλημα εξαιτίας της γεωπολιτικής, οικονομικής και θρησκευτικής αστάθειας, μετατρέπεται σε πλέον επίμαχο σε σχέση με το πετρέλαιο που οι χώρες αυτές κατέχουν.¹⁹ Το νερό έχει αποκτήσει πλέον «στρατηγική διάσταση», επηρεάζει τις διακρατικές σχέσεις και

¹⁵ Βασίλης Κ. Φούσκας, ό.π. σ.79

¹⁶ Στις αρχές του 2001 ο παγκόσμιος στόλος των τάνκερ αριθμούσε σε 9.716 πλοία συνολικού βάρους 330,7 εκατομμυρίων τόνων.

¹⁷ Βλ. Threats to Oil Transport στο http://www.hudson.org/index.cfm?fuseaction=HUDSON_upcoming_events&id=169

¹⁸ Βλ., Jean-Paul Rodrigue Straits, «Passages and Chokepoints: A Maritime Geostategy of Petroleum Distribution», στο <http://www.erudit.org/revue/cgq/2004/v48/n135/index.html>

¹⁹ www.papandreou.gr

ως θέμα ασφάλειας φέρει ένα σταθερό δυναμικό συγκρούσεων (αποτελεί casus belli). Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα: η Ειρήνη στην Παλαιστίνη εξαρτάται και από τον τρόπο εκμετάλλευσης των διαθέσιμων υδάτων. Το Ισραήλ δέχεται το ένα τρίτο του νερού του από τα εδάφη του, το ένα τρίτο από τη θάλασσα της Γαλιλαίας (λίμνη Τιβεριάδα) και το υπόλοιπο ένα τρίτο από τις πηγές στη Δυτική Όχθη. Το 80% των υδάτων της Δυτικής Όχθης διοχετεύεται στους Ισραηλινούς ενώ οι Παλαιστίνιοι χρησιμοποιούν μόνο το 17% με 20% των υδάτων της. Επομένως οποιασδήποτε συμφωνία ειρήνης θα πρέπει να περιέχει ρύθμιση για τα ύδατα της περιοχής.²⁰ Στην ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής υπάρχουν τρία σημαντικά συστήματα ποταμών²¹ (υδροσυστήματα)²²:

- Το σύστημα Ευφράτη – Τίγρη, το οποίο επηρεάζει τις σχέσεις της Τουρκίας, του Ιράκ και της Συρίας
- Το σύστημα Ιορδάνη – Λιτάνι – Γιαρμούκ, το οποίο επηρεάζει τις σχέσεις του Ισραήλ, της Ιορδανίας, της «Παλαιστίνης», του Λιβάνου και δευτερευόντως της Συρίας
- Το σύστημα του Νείλου, το οποίο επηρεάζει τις σχέσεις της Αιγύπτου με το Σουδάν και την Αιθιοπία²³

²⁰ Σακκάς Ιωάννης, ό.π. σ. 217

²¹ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τους ποταμούς αυτούς πρβλ:

www.waternet.be/middle_east

www.gurukul.ycc.american.edu/maksound/water98/present8.htm#Elver

www.gurukul.ycc.american.edu/maksound/water98/present6.htm/Low

www.mfa.gov.tr

²² Από γεωγραφικής και υδρολογικής πλευράς, ένα υδροσύστημα πρέπει να αναπτυχθεί ως ενιαίο σύνολο χωρίς να επηρεάζεται από πολιτικά σύνολα και διαιρέσεις

²³ Θάνος Ντόκος – Πιέρρος Φίλιππος, ό.π., σ.205

ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ 11^Η ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ

Μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, το κενό εξουσίας δεν καλύφθηκε από τις Μεγάλες Διάδοχες Δυνάμεις. Συμπληρώθηκε από τις ΗΠΑ δημιουργώντας με τον τρόπο αυτό αλλαγή στην δομή του διεθνούς συστήματος. Πλέον έχουμε μία και μόνο Υπερδύναμη, τις ΗΠΑ και ένα σύστημα μονοπολικό. Οι ΗΠΑ κυριαρχούν στα τέσσερα αποφασιστικά σημεία της πλανητικής ισχύος. Συγκεκριμένα διαθέτουν: τρομερή στρατιωτική ισχύ, τεράστια πολιτική επιρροή – υπεροχή, πρωτοποριακή τεχνολογία – αλματώδη πρόοδο στην έρευνα και πολιτισμική υπεροχή. Πράγματι, από στρατιωτική άποψη έχει μια ασύγκριτη πλανητική εμβέλεια. Η αμερικανική ισχύς άρχισε να εγκαθίσταται σε όλες τις γωνιές του πλανήτη.²⁴

Από οικονομική άποψη παραμένει η ατμομηχανή της παγκόσμιας ανάπτυξης, αν και σε ορισμένα σημεία αμφισβητείται από άλλες δυνάμεις, την Κίνα, την Ιαπωνία και την Γερμανία, οι οποίες όμως δεν απολαμβάνουν τις άλλες ιδιότητες της πλανητικής ισχύος. Το Παράδοξο στην αμερικανική οικονομία είναι το διαρκώς διευρυνόμενο αμερικανικό χρέος. Το καθαρό εξωτερικό χρέος καλύπτεται από την χρηματοδότηση δημοσίων πόρων (οι κεντρικές τράπεζες της Ευρώπης και της Ιαπωνίας κατέχουν ομόλογα του αμερικανικού Δημοσίου και ιδιωτικά κεφάλαια από το εξωτερικό).²⁵ Οι υποστηρικτές της στρατηγικής αυτής διαβεβαιώνουν πως τα αμερικανικά ελλείμματα δίνουν ώθηση στην παγκόσμια ανάπτυξη τονώνοντας τις εξαγωγές τρίτων χωρών.²⁶

Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και ειδικότερα μετά τα τρομοκρατικά χτυπήματα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου του 2001 παρατηρείται μία μεταβαλλόμενη φύση των συγκρούσεων, η οποία αποτελεί το κύριο χαρακτηριστικό του μονοπολικού κόσμου. Οι συγκρούσεις που διεξάγονται σε όλο και περισσότερα σημεία του πλανήτη, είναι περισσότερο «ενδοκρατικές» (intrastate conflict) και λιγότερο «διακρατικές» (interstate conflict), σε τέτοιο βαθμό που οι

²⁴ Βασίλης, Κ. Φούσκας, ό.π., σ. 95 - 96

²⁵ Σύμφωνα με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, το 2000 (πρώτο τρίμηνο) οι ξένοι - βασικά Ιάπωνες και Ευρωπαίοι - κατείχαν το 35% των τίτλων που εκδίδει το αμερικανικό υπουργείο Οικονομικών για να χρηματοδοτήσει το χρέος των ΗΠΑ (ομόλογα κ.λπ.), το 20% των ομολόγων που εκδίδουν οι αμερικανικές εταιρείες και το 7% των αμερικανικών μετοχών. Το μερίδιο των κυριότερων ευρωπαϊκών χωρών στις συνολικές συναλλαγές που πραγματοποιούνται στα χρηματιστήρια Νέας Υόρκης και Nasdaq κυμαίνεται από 7 έως 10% ετησίως κατά τα τελευταία χρόνια.

²⁶ Βλ. «Το χρέος, εργαλείο ηγεμονίας», L' atlas du Monde Diplomatique, Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, σ.36

διεθνείς αναλυτές δε διστάζουν να αναφερθούν στο «τέλος» των παλαιομοδίτικων πολέμων μεταξύ των κρατών.²⁷

Ένα άλλο χαρακτηριστικό του διεθνούς συστήματος είναι και η εμφάνιση των «ασύμμετρων απειλών».²⁸ Οι τρομοκρατικές επιθέσεις που σημάδεψαν την αρχή της νέας χιλιετίας, υποδηλώνουν την ανάπτυξη, σε παγκόσμιο επίπεδο, ενός νέου είδους πολέμου που στηρίζεται στην αντίληψη της «ασύμμετρης απειλής» και της πολεμικής αντιπαράθεσης, την σύγκρουση χωρίς κανόνες του παιχνιδιού, με το ένα στρατόπεδο να είναι αόρατο, πανταχού παρόν, να πλήττει στα τυφλά, χωρίς καμία προειδοποίηση και με όλα τα μέσα. Οι απειλές αυτές συνδέονται με πολιτικά προβλήματα και βίαιες συγκρούσεις. Ταυτόχρονα διευρύνουν το κενό ασφαλείας και δημιουργούν σοβαρότερες απειλές. Οι σημαντικότερες είναι:

- η διεθνής τρομοκρατία
- η εξάπλωση των όπλων μαζικής καταστροφής
- το διεθνικό οργανωμένο έγκλημα
- αποτυχημένα κράτη
- ανεξέλεγκτη και μαζική λαθρομετανάστευση
- κυβερνοπόλεμος – πληροφορικός πόλεμος

Πιο συγκεκριμένα, ως ασύμμετρες απειλές χαρακτηρίζονται οι απειλές εκείνες που στοχεύουν στην υπονόμευση της ισχύος ενός αντιπάλου και οι οποίες στηρίζονται στην εκμετάλλευση των αδυναμιών του με χρήση μέσων που διαφέρουν σημαντικά από τον συνήθη συμβατικό τρόπο διεξαγωγής επιχειρήσεων του αντιπάλου. Με άλλα λόγια η χρήση μεθόδων που στοχεύουν όχι τις ισχυρές στρατιωτικές δυνάμεις του αντιπάλου, αλλά τα «μαλακά» και τρωτά σημεία, όπως οι κοινωνικές και οικονομικές δομές. Οι ασύμμετρες απειλές ενσωματώνουν το στοιχείο της έκπληξης και του αιφνιδιασμού. Χαρακτηριστικό των ασύμμετρων απειλών είναι η ανισότητα και η ανομοιότητα συμφερόντων.²⁹

Η 11^η Σεπτεμβρίου υπήρξε η αφορμή για τις ΗΠΑ να προφυλάξει την ηγεμονία της, καθώς επέφερε ένα νέο Pearl Harbor. Μετέβαλε την παγκόσμια ισορροπία μόνο στον βαθμό που

²⁷ Θάνος Ντόκος – Παναγιώτης Τσάκωνας, *Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας* (Αθήνα: εκδόσεις Παπαζήση, 2005) σ. 21- 22

²⁸ Ο όρος «ασύμμετρη απειλή» έκανε την εμφάνισή του στις αρχές της δεκαετίας του 1990 και συνιστά την μη-παραδοσιακή απειλή προς κυβερνήσεις και συλλογικούς οργανισμούς άμυνας και ασφάλειας. Οι απειλές αυτές δεν ενέχουν τον κίνδυνο ενός μεγάλου συμβατικού πολέμου εναντίον των δυνάμεων του ανεπτυγμένου κόσμου, ωστόσο ενέχουν ισάξιους, ίσως και μεγαλύτερους, κινδύνους για τους πληθυσμούς και τις κυβερνήσεις τους. Οι βασικότερες μορφές ασύμμετρης απειλής είναι: η διεθνής τρομοκρατία, τα όπλα μαζικής καταστροφής (Weapons of Mass Destruction - WMD), το διεθνές οργανωμένο έγκλημα, τα αποσαθρωμένα κράτη και η λαθρομετανάστευση

²⁹ Θάνος Ντόκος – Παναγιώτης Τσάκωνας, *ό.π.* σ. 43 - 45

υποχρέωσε την αμερικανική υπερδύναμη να ορίσει εκ νέου την απειλή και επομένως την μελλοντική στρατηγική της. Η μόνη άμεση συνέπειά της υπήρξε ο πόλεμος στο Αφγανιστάν. Όλες οι άλλες μεγάλες εξελίξεις στο επίπεδο της στρατηγικής που εμφανίζονται ως συνέπειες της 11^{ης} Σεπτεμβρίου είχαν δρομολογηθεί πολύ πριν από αυτή.

Καθιστώντας τον ορισμό του τι είναι τρομοκρατία αποκλειστική ευθύνη της Αμερικής υποχρεώνει τους υπόλοιπους συντελεστές να αυτοπροσδιοριστούν σε σχέση με αυτή την ηγεμονική δύναμη. Κήρυξε λοιπόν τον πόλεμο εναντίον της τρομοκρατίας και κατέστησε αυτόν τον πόλεμο αποκλειστικό κριτήριο της εξωτερικής της πολιτικής. Η 11^η Σεπτεμβρίου δεν έκανε τίποτα άλλο παρά να ενισχύσει το μείγμα απομονωτισμού και επεμβατισμού που χαρακτηρίζει τη διακυβέρνηση του Bush του νεώτερου.

Επιβεβαίωσε τις ενστικτώδεις και ιδεολογικές επιλογές της κυβέρνησης Bush, δηλαδή να απαντά δυναμικά στις απειλές εναντίον των αμερικανικών συμφερόντων χωρίς να ενδιαφέρονται για μόνιμες συμμαχίες ή να τις οικοδομούν, χωρίς να αναλώνονται σε διαπραγματεύσεις για την επίλυση των περιφερειακών κρίσεων. Η επίθεση στους δίδυμους πύργους, δηλαδή στην καρδιά των θεσμών και των συμβόλων της Αμερικής, είναι η πρώτη πολεμική ενέργεια εξωτερικού εχθρού που επιχειρείται σε αμερικανικό έδαφος από την εποχή της αγγλικής εκστρατείας το 1812. Η αμερικανική πολιτική κήρυξε τον πόλεμο εναντίον της τρομοκρατίας και κατέστησε τον πόλεμο αυτό αποκλειστικό κριτήριο ολοκλήρης της εξωτερικής πολιτικής της: «Πας μη μεθ' ημών, καθ' ημών». Η 11^η Σεπτεμβρίου έθεσε το απαραίτητο πλαίσιο για τον καθορισμό των στόχων και των μεθόδων της υλοποίησης αυτών.³⁰

Τέσσερις μήνες μετά το τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου ο Πρόεδρος Bush στην ετήσια ομιλία του προς το αμερικανικό έθνος τον Ιανουάριο του 2002³¹, αναφέρθηκε στην μάχη ενάντια στον «άξονα του κακού», ο οποίος παραπέμπει συνειρμικά στην «αυτοκρατορία του κακού», έκφραση που χρησιμοποιήθηκε από τον Ρόναλντ Ρίγκαν για να χαρακτηρίσει την Σοβιετική Ένωση. Στην ομιλία περί άξονα του κακού ο κατάλογος έμεινε ανοιχτός, υπονοώντας πως μπορεί να διευρυνθεί. Τρία καθεστώτα (rogue states) ανταποκρίνονται στον ορισμό αυτό: η Τεχεράνη, η Βαγδάτη και η Πιόνγκ Γιανγκ. Η κατάδειξη του «άξονα του κακού» εκλογικεύει απλώς με όρους νόμιμης άμυνας μια εχθρική πολιτική που είχε καθοριστεί πριν από τον πόλεμο εναντίον της τρομοκρατίας. Ο ορισμός του «άξονα του κακού» είναι απλώς μία επανάληψη, κάπως πιο περιορισμένη, της λίστας με

³⁰ Ολιβιέ Ρουά, *Οι αυταπάτες της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, Στρατηγική και Τρομοκρατία* (Αθήνα: εκδόσεις Εστία, 2003), σ. 11 - 23

³¹ www.whitehouse.gov/news/releases/2001/01

τα «κράτη ταραξίες» που είχε καταρτιστεί από την κυβέρνηση Κλίντον, ακριβώς με το ίδιο αιτιολογικό, δηλαδή για εξαγωγή τρομοκρατίας και πρόγραμμα κατασκευής όπλων μαζικής καταστροφής.³²

Σε τελική ανάλυση δεν τέθηκαν καινούργιοι στόχοι, καθώς η 11^η Σεπτεμβρίου απλά επιτάχυνε τον προγραμματισμό των επιχειρήσεων. Στην πρόσφατη επαναδιατύπωση του νέου δόγματος Εθνικής Στρατηγικής Ασφάλειας των ΗΠΑ, η λίστα των χωρών που αποτελούν τον «άξονα του κακού» διευρύνθηκε συμπεριλαμβάνοντας ακόμη την Ζιμπάμπουε, την Κούβα, την Βιρμανία, την Συρία, την Λευκορωσία και την Βενεζουέλα³³. Κατά το δόγμα Bush τα κράτη – παρίες, αποτελούν κίνδυνο για τις ΗΠΑ, είτε είναι εμφανώς συνδεδεμένα με τρομοκρατικές οργανώσεις διεθνούς εμβέλειας, είτε όχι. Η αμερικανική ηγεσία επιχειρηματολογεί υπέρ του δόγματος υποστηρίζοντας ότι οι συνεχής διασπορά όπλων μαζικής καταστροφής σε κράτη με συμπεριφορά κατά το παρελθόν δημιουργεί ένα απαράδεκτο επίπεδο κινδύνου, το οποίο επιβάλλει την προληπτική δράση, ακόμα κι αν επικρατεί αβεβαιότητα για τον ακριβή τόπο και χρόνο του εχθρικού χτυπήματος.³⁴

Απόλυτη έκφραση της ηγεμονίας του Bush του νεότερου αποτελεί και «το δόγμα του προληπτικού χτυπήματος». Η έννοια του χτυπήματος αυτού είναι ουσιώδης. Σηματοδοτεί μια πραγματική επανάσταση στον τρόπο με τον οποίο εξασκούνταν οι διεθνείς πρακτικές της διπλωματίας και του πολέμου. Απαιτούσαν ένα συγκεκριμένο συσχετισμό δυνάμεων μεταξύ των ισχυρών του πλανήτη, δομημένο στην ηγεμονία του ισχυρού, και ένα συναινετικό πλαίσιο άσκησης διεθνούς πολιτικής και πολέμου. Υπήρχε πάντοτε μια δύναμη, η οποία ως πιο ισχυρή ήταν και ο κεντρικός μοχλός του άρχοντος συνασπισμού ηγεμονίας και η οποία φρόντιζε να τηρεί ένα παιχνίδι ισορροπιών με στόχο να ικανοποιεί τις αξιώσεις των υποδεέστερων συμμάχων της και αυτές να την ακολουθούν.

Ωστόσο, μετά τον πόλεμο του Ιράκ το 2003 και το απόλυτο ξεδίπλωμα των πολιτικών πρακτικών του «προληπτικού χτυπήματος» και της «αλλαγής καθεστώτων» γινόμαστε μάρτυρες του σπασίματος της συναίνεσης μεταξύ των Μεγάλων Δυνάμεων και της Υπερδύναμης, δηλαδή των ΗΠΑ. Αυτή η πρακτική ξεφεύγει τελείων από τα πλαίσια του Διεθνούς Δικαίου και της συναίνεσης. Έχουμε δηλαδή μία μετατόπιση από την έννοια του

³²Ολιβιέ Ρουά, ό.π. σ. 26 - 27

³³Η πιο θορυβώδης, αναμφισβήτητη από τις «νέες εισαγωγές», καθώς η αντίδραση του προέδρου της Ούγο Τσάβες ήταν προκλητική για τον George Bush

³⁴www.kathimerini.gr

ισοζυγίου δύναμης υπό την αιγίδα μιας ηγεμονικής παρουσίας στο προληπτικό χτύπημα, το οποίο αδιαφορεί για το ισοζύγιο δύναμης.³⁵

³⁵ Βλ. Βασιλική Χατζηπέτρον, *Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας των ΗΠΑ 2002: θεωρητικό υπόβαθρο, χαρακτηριστικά, νομική θεμελίωση, κριτική – μια συνοπτική προσέγγιση* στο www.eliamep.gr/eliamep/files/04.05.pdf

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΗΠΑ ΚΑΙ ΤΗΣ Ε.Ε ΣΤΗΝ ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ

Η πολιτική των ΗΠΑ

Στις αρχές του 21^{ου} αιώνα, την προεδρία των ΗΠΑ αναλαμβάνει ο George W. Bush, ενώ στο επιτελείο του συγκαταλέγονται αρκετοί νεοσυντηρητικοί, που οραματίζονται την επιβολή μιας αμερικανικής ηγεμονίας σε ολόκληρο τον κόσμο³⁶. Τα σχέδια των νεοσυντηρητικών τα επιτάχυναν τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001. Τον επόμενο χρόνο στη νέα Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας των ΗΠΑ (2002) συγκεκριμενοποιήθηκε η νέα παγκόσμια απειλή-τρομοκρατία, και καθορίστηκε ο τρόπος αντιμετώπισής της-πρόληψη. Παράλληλα, η αμερικανική εξωτερική πολιτική ξεκινά μια παγκόσμια «σταυροφορία» με σκοπό την καταπολέμηση της τρομοκρατίας χρησιμοποιώντας την τρομακτική στρατιωτική της ισχύ. Από τις βασικότερες αρχές του νέου αμερικανικού δόγματος είναι η άσκηση μιας μονομερούς πολιτικής, η χρήση προληπτικής δράσης σε συνδυασμό με την υποτίμηση των κανόνων του Διεθνούς Δικαίου, ο μεροληπτικός καθορισμός των κρατών που ενθαρρύνουν την τρομοκρατία και η εκβιαστική στρατολόγηση συμμάχων.

Βάση των εξελίξεων, με την νόμιμη εισβολή στο Αφγανιστάν η ζώνη της ευρύτερης Μέσης Ανατολής αποτέλεσε το πεδίο εκτόνωσης του αμερικανικού θυμού. Για την ακρίβεια, η αφγανική εκστρατεία είναι η μοναδική άμεση και αυθεντική συνέπεια της 11^{ης} Σεπτεμβρίου: ποτέ οι Αμερικανοί δε θα επενέβαιναν στο Αφγανιστάν χωρίς την 11^η Σεπτεμβρίου.³⁷ Στα τέλη του 2003 ξεκίνησε η επίσημη πρωτοβουλία των ΗΠΑ με κύριο στόχο την προώθηση

³⁶ Το επίσημο think tank των νεοσυντηρητικών είναι το “Project for the New American Century”(μέλη του είναι εξέχοντα πρόσωπα, συνδεδεμένα σήμερα με την Κυβέρνηση Bush όπως ο Donald Rumsfeld, ο Paul Wolfowitz, ο Richard Perle, ο Zalmay Khalilzad κ.α), το οποίο στα τέλη του 2000 δημοσίευσε ένα έγγραφο στρατηγικής για τις ΗΠΑ. Βασικό σημείο του κειμένου είναι ότι οι ΗΠΑ θα πρέπει να υιοθετήσουν μια στρατηγική, τέτοια ώστε να ενισχύσουν όσο το δυνατόν περισσότερο την ήδη πλεονεκτική τους θέση στο παγκόσμιο σύστημα. Μεταξύ άλλων προτείνει την αύξηση των αμυντικών δαπανών και την ποιοτική και ποσοτική αύξηση των αμερικανικών ενόπλων δυνάμεων, ενώ σε κάποιο σημείο (σ. 51) αναφέρεται ότι για να επιταχυνθεί η διαδικασία ανάληψης παγκόσμιας ηγεμονίας από τις ΗΠΑ, θα πρέπει να συμβεί ένα καταλυτικό-καταστροφικό γεγονός ανάλογο με αυτό του Pearl Harbor. Βλ. «Rebuilding America’s Defenses. Strategy, Forces and Resources For a New Century» A Report of The Project for the New American Century, September 2000

³⁷ Ολιβιέ Ρουά, ό.π. σ. 19

ενός σχεδίου για τον εκδημοκρατισμό της ευρύτερης περιοχής της Μέσης Ανατολής³⁸ (Greater Middle East Initiative-GMEI). Στο συνέδριο των G-8, το οποίο πραγματοποιήθηκε τον Ιούνιο του επόμενου έτους στο Sea Island, υιοθετήθηκε η διακήρυξη της «Συνεργασίας για Πρόοδο και για το Κοινό Μέλλον της ευρύτερης περιοχής της Μέσης Ανατολής και Βορείου Αφρικής» (Partnership for Progress and a Common Future with the Region of the Broader Middle East and North Africa), η οποία προσβλέπει στη πολιτική αναδόμηση των κρατών της Μέσης Ανατολής βάση των δυτικών προτύπων και ιδεωδών. Ταυτόχρονα το σχέδιο υποστηρίζεται από το χρηματοδοτικό πρόγραμμα Middle East Partnership Initiative (MEPI), το οποίο προβλέπει την προώθηση οικονομικής συνεργασίας με τη δημιουργία διμερών Ζωνών Ελευθέρων Συναλλαγών³⁹ ενώ παράλληλα καθιερώνεται διάλογος σε υπουργικό επίπεδο μέσω του Φόρουμ για το Μέλλον, το οποίο λειτουργεί ως «ομπρέλα διαλόγου» για θέματα πολιτικής, οικονομικής και πολιτισμικής φύσεως⁴⁰.

Με μια υποτιθέμενη αρχική αξιολόγηση του σχεδίου, δεν προκύπτουν απ' ευθείας γεωπολιτικά οφέλη για τις ΗΠΑ. Παρόλα αυτά, δεν αμφισβητείται το γεγονός ότι η γεωοικονομική και γεωπολιτισμική επιρροή που επιδιώκεται μέσω του σχεδίου δεν μεταφράζεται σε γεωπολιτικούς όρους. Στόχος των ΗΠΑ είναι να επιβάλουν ένα προσχεδιασμένο δημοκρατικό-οικονομικό μοντέλο στις χώρες της περιοχής, περιορίζοντάς τις χώρες αυτές σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο συμπεριφοράς το οποίο θα ταυτίζεται με τα αμερικανικά (δυτικά) συμφέροντα. Θα πρέπει να ληφθεί υπόψη στο σχέδιο αναδιαμόρφωσης της περιοχής και η παραπληρωματική πολιτική που ακολουθεί το NATO. Ο Μεσογειακός Διάλογος του NATO ουσιαστικά υπολειπόμενος έως το 2001. Στην Σύνοδο Κορυφής του Οργανισμού στην Κωνσταντινούπολη, που πραγματοποιήθηκε το καλοκαίρι του 2004, αποφασίστηκε η συνεργασία των κρατών – μελών με τους μεσογειακούς εταίρους σε πολιτικό και στρατιωτικό επίπεδο, βασιζόμενη στην ενδυνάμωση του διαλόγου. Παράλληλα ξεκίνησε η πρωτοβουλία συνεργασίας της Κωνσταντινούπολης (Istanbul Cooperation Initiative) με βασικό στόχο την προαγωγή της ασφάλειας και της συνεργασίας μεταξύ των χωρών της ευρύτερης περιοχής της Μέσης Ανατολής. Το πολιτικό όραμα του NATO είναι η εδραίωση κλίματος σταθερότητας και ασφάλειας στην περιοχή, συσπειρώνοντας όλες τις

³⁸ Σύμφωνα με το αμερικανικό σχέδιο η εν λόγω περιοχή περιλαμβάνει όλα τα αραβικά κράτη συν την Τουρκία, το Ισραήλ, το Πακιστάν, το Ιράν και το Αφγανιστάν. Βλ. Volker Perthes, "America's Greater Middle East and Europe: key issues for dialogue" Middle East Policy, Vol. XI, No. 3, Fall 2004, σ. 88

³⁹ Έως τώρα με το Μαρόκο, την Ιορδανία και το Μπαχρέιν

⁴⁰ Βλ. Roberto Aliboni and Yasar Qatarnah, "The future of the EMP in a changing context of transatlantic and regional relations", EuroMesco Paper, No 46, September 2005, σσ. 8-9

ενδιαφερόμενες χώρες γύρω από την «πρωτοβουλία για την Ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής»⁴¹. Η περιοχή που αφορά ο Μεσογειακός Διάλογος καθώς και η πρωτοβουλία συνεργασίας της Κωνσταντινούπολης, ταυτίζεται με την περιοχή που αφορά το σχέδιο των G-8 για την ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής και Βορείου Αφρικής.

Η σύμπραξη περιστασιακών συμμαχιών με χώρες της περιοχής είναι ένας άλλος τρόπος που χρησιμοποιούν οι ΗΠΑ προκειμένου να αυξήσουν τη γεωπολιτική τους επιρροή. Το Ισραήλ αποτελεί το μόνιμο στρατηγικό εταίρο στην περιοχή, σε αντίθεση με την Σαουδική Αραβία, η οποία αν και εδώ και 70 έτη περίπου παραδοσιακά διατηρεί καλές σχέσεις με τις ΗΠΑ, μετά τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου υποβαθμίστηκε από στρατηγικός εταίρος (strategic partner) σε περιορισμένο εταίρο (limited partner). Εντούτοις, το ενδιαφέρον των ΗΠΑ για τη Σαουδική Αραβία, δεν μειώνεται εξαιτίας του γεγονότος αυτού, αντίθετα αυξάνεται δημιουργώντας κλίμα ανησυχίας στην Washington για τη βιωσιμότητα του καταπιεστικού Ουαχαμπίτικου καθεστώτος της χώρας, εξαιτίας της συμμετοχής δεκαπέντε Σαουδαράβων στις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου. Παράλληλα ο ρόλος της Τυνησίας, του Μαρόκου, του Μπαχρέιν, του Πακιστάν και της Ιορδανίας αναβαθμίζεται σταδιακά.

Περιοχή υψηλής προτεραιότητας για τα αμερικανικά σχέδια για την περιοχή είναι το Ιράκ, το οποίο αποτελεί πλέον ένα αμερικανικό-βρετανικό προτεκτοράτο. Ως γεωπολιτικός μοχλός που θα επιφέρει πολλές αλλαγές στο περιφερειακά δεδομένα της Μέσης Ανατολής, μπορεί να λειτουργήσει η εσωτερική κατάσταση στο πρώην κράτος-ταραξία (rogue state) και νυν διαλυμένο κράτος (failed state). Η λεγόμενη «ομοσπονδιοποίηση» του Ιράκ, το οποίο είναι ένα πολύ πιθανό σενάριο, ακολουθεί το δόγμα «διαίρει και βασίλευε» που επιτρέπει στην αμερικανική υπερδύναμη να θέσει υπό τον έλεγχό της τις γεωπολιτικές εξελίξεις στην περιοχή⁴². Ορισμένες ανεπίσημες εκδοχές για την εσωτερική κατάσταση του Ιράκ, φέρουν τον αμερικανικό παράγοντα⁴³ υπεύθυνο για την έναρξη του εμφυλίου μεταξύ Σιτών –

⁴¹ Βλ. <http://www.nato.int/docu/comm/2004/06-istanbul/docu-cooperation.htm>

⁴² Δεν είναι τυχαίο ότι οι ισραηλινές και αμερικανικές απόψεις συμπίπτουν. Μετά τις συμφωνίες του Όσλο, μια ομάδα Ισραηλινών με επικεφαλής τον David Wurmser, που διατηρούν στενές σχέσεις με αμερικανούς νέοσυντηρητικούς, όπως ο Richard Perle και ο Dick Cheney, εισηγήθηκε στο σκληροπυρηνικό ισραηλινό πρωθυπουργό Μπενζαμίν Νετανιάχου, την απαγκίστρωση από το διάλογο, την υιοθέτηση μιας μονομερούς πολιτικής, ενώ ο μεσοπρόθεσμος στόχος είναι ο κατακερματισμός των γειτονικών κρατών βάση εθνολογικών, φυλετικών και θρησκευτικών κριτηρίων. Τα δύο αντιπροσωπευτικά κείμενα εκδόθηκαν το 1996 και έχουν τίτλο : A Clean Break: A New Strategy for Securing the Realm και Coping with Crumbling States: A Western and Israeli Balance of Power Strategy for the Levant στο <http://www.iasps.org/pubs/stratpubs.htm>

⁴³ Στις αρχές του 2005 δημοσιεύτηκε στο Newsweek ένα άρθρο που παρομοίαζε την τακτική που ακολουθεί το αμερικανικό πεντάγωνο στο Ιράκ, με την τακτική που χρησιμοποίησε η αμερικανική κυβέρνηση στο Ελ Σαλβαδόρ το 1980. Βλ. <http://www.msnbc.msn.com/id/6802629/site/newsweek/> και στο <http://www.rwf.gr/episode1-new.php?id=170>

Σουνιτών προκειμένου από τη μία να αποπροσανατολιστούν οι γηγενείς πληθυσμοί σχετικά με την αμερικανική κατοχή, και από την άλλη για να επιτευχθεί η διάσπαση του Ιράκ σε κοινότητες-ομοσπονδίες. Παρόμοιες σχεδόν αποφάσεις έχουν δρομολογηθεί και για το βόρειο τμήμα του Ιράκ, στο οποίο διαβιούν συμπαγείς κουρδικό πληθυσμοί.

Εν κατακλείδι, μπορεί να ειπωθεί ότι το ενδιαφέρον των ΗΠΑ για την περιοχή MENA είναι ιδιαίτερα αυξημένο. Βασική προϋπόθεση για να παραμείνει μοναδική υπερδύναμη είναι η διατήρηση της υπάρχουσας γεωπολιτικής επιρροής ενώ είναι αναγκαία η επιδίωξη για περαιτέρω επιρροή ώστε να ελεγχθούν άλλες δυνάμεις που είναι σε θέση να την υποσκελίσουν ή να την απειλήσουν. Παρά το γεγονός ότι οι ΗΠΑ φαίνεται να έχουν τον έλεγχο της περιοχής, ουσιαστικά είναι μόνο επιφανειακός. Εκ διαμέτρου αντίθετα αποτελέσματα από αυτά που αναμένουν οι ΗΠΑ, μπορούν να επιφέρουν οι ενδογενείς διεργασίες στην περιοχή σε συνδυασμό με την δυσπιστία των Αραβικών κρατών σχετικά με τις «αγαθές» πρωτοβουλίες της υπερδύναμης και του NATO.

Ο ρόλος της Ε.Ε.

Η Ευρώπη αντιμετώπισε τον πόλεμο εναντίον της τρομοκρατίας με μια σχετική συναίνεση. Αντιθέτως αντικείμενο κριτικής από ορισμένους ευρωπαίους συμμάχους, που στηρίζονται σε αρκετά επιχειρήματα, γίνεται «ο άξονας του κακού». Οι Ευρωπαίοι θεωρούν την απειλή διογκωμένη. Ακόμα κι αν είναι πιθανό να υπάρξουν κι άλλες τρομοκρατικές επιθέσεις, αυτές θα παραμείνουν περιορισμένο φαινόμενο και δεν δικαιολογούν τα προτεινόμενα από τους Αμερικανούς μέτρα, τα οποία έχουν υψηλό κόστος από πολιτική, νομική⁴⁴, οικονομική και ιδίως από στρατηγική άποψη⁴⁵.

Σε περίπτωση που οι τρομοκράτες αποπειραθούν να προμηθευτούν όπλα μαζικής καταστροφής, αυτό δε θα πραγματοποιηθεί μέσω κάποιων «κρατών – ταραξιών» αλλά μέσω μαφιόζικων δικτύων τα οποία βρίσκονται σε κράτη που δε θεωρούνται εχθρικά ή ακόμα και στο εσωτερικό του δυτικού μπλοκ.

Επιπλέον ο ορισμός της απειλής ως εξωτερικής, «εμείς και οι άλλοι», παραβλέπει το γεγονός ότι η ριζοσπαστικοποίηση της τρομοκρατίας αποτελεί εσωτερικό φαινόμενο για τη Δύση και τους στενούς της συμμάχους, στον ίδιο βαθμό που αποτελεί και προϊόν εξαγωγής με προέλευση κάποιες «προβληματικές» χώρες.

⁴⁴ Με όρους πολιτικών ελευθεριών

⁴⁵ Επιδείνωση περιφερειακών κρίσεων και κίνδυνος ακόμα σημαντικότερων διακρατικών συγκρούσεων, από την Παλαιστίνη έως το Κασμίρ.

Οι Ευρωπαίοι ηγέτες είδαν με σκεπτικισμό την προσπάθεια του Bush να συνδέσει την Αλ-Κάιντα με τον Σαντάμ Χουσεΐν και στη συνέχεια να προχωρήσει σε πόλεμο στο Ιράκ. Τα κράτη⁴⁶ που τάχθηκαν κατά του πολέμου πίστευαν πως ο πόλεμος αυτός θα δυσχεράνει το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Ειρήνης για την Μέση Ανατολή⁴⁷. Οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις ισχυρίζονται πως θα ενισχύσουν οικονομικά την ανοικοδόμηση του Ιράκ, ενώ μερικά κράτη. Όπως η Γαλλία και η Γερμανία δήλωσαν πως θα συμβάλλουν στην μείωση του εξωτερικού χρέους του Ιράκ.

Γεγονός είναι πως η Ευρώπη δεν είναι σε θέση να προσφέρει κάποια εναλλακτική λύση. Εξαιτίας της λιγότερο δραματικής οπτικής της σχετικά με την απειλή, ευνοεί τη διαπραγμάτευση τον πολιτικό χειρισμό και την αστυνομική συνεργασία, χωρίς να έχει τα μέσα να επιβάλει αυτήν την οπτική στις ΗΠΑ. Δεν επιδιώκει να αντιμετωπίσει τα προβλήματα του κόσμου με όρους παγκόσμιας στρατηγικής. Όντας εντελώς ξεπερασμένη από τις ΗΠΑ σε στρατιωτικό επίπεδο, δεν επιζητεί ούτε να τις ανταγωνιστεί ούτε και να τις επηρεάσει, αρκούμενη στο να συμμετέχει συμβολικά όταν ο σκοπός φαίνεται δίκαιος ή να κρατιέται παράμερα όταν δεν τον εγκρίνει. Κάθε ιδέα να προταθεί μια εναλλακτική λύση στην κρίση του Ιράκ έχει από καιρό εγκαταλειφθεί.

Όσον αφορά το Ιράν⁴⁸, οι Ευρωπαίοι φαίνονται πιο αισιόδοξοι από τους Αμερικανούς και επιθυμούν να συνεργαστούν μαζί του αναγνωρίζοντας την αποκήρυξη των Ταλιμπάν και την προσπάθειά τους για την καταπολέμηση των ναρκωτικών. Παράλληλα υποστηρίζουν πως το Ιράν δε διατίθεται να χρησιμοποιήσει τα πυρηνικά κατά του Ισραήλ και της Δύσης. Το 2004, στα πλαίσια μιας ευρω-ιρανικής συμφωνίας, το Ιράν συμφώνησε να σταματήσει δράσεις που θα οδηγούσαν στη δημιουργία ΟΜΚ σε αντάλλαγμα εμπορικών και πολιτικών συμφωνιών.

Ιδιαίτερα απασχολεί τους ευρωπαίους ηγέτες η αραβο-ισραηλινή διένεξη, η οποία από το 2003 αποτελεί πρωταρχικό ζήτημα της ευρωπαϊκής agenda αλλά και του Οδικού Χάρτη του Quartet⁴⁹. Οι περισσότεροι ευρωπαίοι τάσσονται στο πλευρό των Παλαιστινίων διαφωνώντας με τις πολιτικές επιλογές του Σαρόν, σε αντίθεση με τις ΗΠΑ που

⁴⁶ Με κύριους εκφραστές την Γαλλία και την Γερμανία

⁴⁷ Βλ. αναλυτικά στο http://ec.europa.eu/external_relations/mepp/index.htm

⁴⁸ http://ec.europa.eu/external_relations/iran/intro/index.htm

⁴⁹ Σε αυτό συμμετέχουν η Ε.Ε., οι ΗΠΑ, η Ρωσία και τα Ηνωμένα Έθνη. Διαμορφώθηκε άτυπα το 2002 σε μια προσπάθεια αντιμετώπισης του προβλήματος ασφαλείας στο Ισραήλ και στις Παλαιστινιακές περιοχές, το οποίο προσέλαβε εκρηκτικές διαστάσεις την περίοδο Δεκ. 2001 – Μάρτ. 2002. Επεχείρησε την εφαρμογή των προβλέψεων δύο σχετικών κειμένων τα οποία εκπονήθηκαν αυτή την περίοδο από τον Αμερικανό Γεωπολιτικό Mitchell (“Mitchell Report”) και τον επικεφαλής της CIA George Tenet (“Tenet Workplan”). Στόχος αυτών των κειμένων και των σχετικών προσπαθειών του “Quartet” ήταν η από κοινού (ΠΑ και Ισραήλ) αντιμετώπιση των τρομοκρατικών βομβιστικών επιθέσεων, σε επίπεδο Υπηρεσιών Ασφαλείας και, εν συνεχεία, των λοιπών κυβερνητικών δομών. Για περισσότερα στοιχεία πρβλ. <http://www.yplex.gov.gr/www.mfa.gr/el-GR/Policy/Geographic+Regions/Mediterranean-Middle+East/Crises+and+Regional+Issues/>

υποστηρίζουν το Ισραήλ. Εκτιμούν πως μετά το θάνατο του Αραφάτ δημιουργήθηκαν νέες συνθήκες για την επίλυση της αραβο-ισραηλινής διένεξης, με την προϋπόθεση φυσικά πως οι ΗΠΑ θα πιάσουν το Ισραήλ για την επίλυση της διένεξης. Θεωρούν πως η ειρήνη και η σταθερότητα στην περιοχή θα επιτευχθεί μέσω της πολιτικής και οικονομικής ενίσχυσης της Παλαιστινιακής Αρχής. Το 2002-2003 η οικονομική ενίσχυση των Παλαιστίνιων από την Ε.Ε. ήταν πάνω από εξακόσια εκατομμύρια δολάρια ενώ το 2004 και το 2005 ανήλθε σε τριακόσια εκατομμύρια ετησίως.

Η Βρετανία και η Γαλλία είναι οι μόνες χώρες σήμερα που έχουν σαφή άποψη για τον διεθνή ρόλο της Ευρώπης. Υπέρ της πλήρους ταύτισης και συμπόρευσης με τις ΗΠΑ είναι η Βρετανία. Υπέρ της ισχυρής Ευρώπης είναι η Γαλλία, η οποία συνειδητοποιεί πως η κόντρα με τις Η.Π.Α. οδηγεί σε αδιέξοδο.

Συμπερασματικά, θα μπορούσε να λεχθεί ότι σημαντικό μειονέκτημα της Ε.Ε. είναι η έλλειψη σταθερής πολιτικής θέσης και η αδυναμία δημιουργίας αμυντικής πολιτικής. Οι Ευρωπαίοι ακολουθούν το Διεθνές Δίκαιο ενώ οι Αμερικάνοι είναι υπεράνω νόμων και θεσμών.

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ

Πριν τα τρομοκρατικά χτυπήματα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001

Μετά το 1991, η τεράστια οικονομική και πολιτική σημασία του ζητήματος της εκμετάλλευσης των κοιτασμάτων πετρελαίου στην Κασπία Θάλασσα προκάλεσε το ενδιαφέρον μεγάλων πετρελαϊκών εταιρειών και δημιούργησε ένα παιχνίδι ανταγωνισμών. Υπάρχουν σχέδια για αγωγούς του πετρελαίου μέσω Αζερμπαϊτζάν, Γεωργίας, Τουρκίας, Ιράν, Βουλγαρίας, ΠΓΔΜ, και Αλβανίας. Όμως η ύπαρξη των νέων απειλών και ισλαμικών οργανώσεων, προκαλεί την ίδια βαθιά ανησυχία στη Μόσχα, στην Τεχεράνη και στην Ουάσιγκτον⁵⁰, ιδιαίτερα μετά τις τρομοκρατικές ενέργειες της 11ης Σεπτεμβρίου του 2001 και τους βομβαρδισμούς του Αφγανιστάν που ακολούθησαν σε αντίποινα.

Όπως είναι γνωστό, αρκετές αμερικανικές εταιρείες κατέχουν πλειοψηφικά «πακέτα» των κοινοπραξιών που έχουν αναλάβει την εκμετάλλευση των κοιτασμάτων της Κασπίας. Ωστόσο, εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν σημαντικά προβλήματα όσον αφορά τους τρόπους μεταφοράς τους. Σ' αυτόν τον τομέα η ρωσική επιρροή εξακολουθεί να είναι μεγάλη.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την πορεία των αγωγών της Κασπίας παρουσιάζουν και οι συμφωνίες που προώθησαν Τεχεράνη και Μόσχα στις αρχές Μαρτίου του 2001. Οι πρόεδροι της Ρωσίας, Vladimir Putin και του Ιράν, Μοχάμεντ Χαταμί, συμφώνησαν σε δύο κρίσιμα ζητήματα στρατηγικής σημασίας που ίσως ανοίξουν το δρόμο και για ουσιαστική συμφωνία στα πετρέλαια, τα οποία θα μπορούσε να γίνουν και αιτία πολέμου για τις χώρες της περιοχής, αν δεν ξεπεραστεί η εκκρεμότητα που αφορά τα χωρικά ύδατα των κρατών που βρέχονται από την Κασπία. Πιο συγκεκριμένα, ανακοίνωσαν την ακύρωση της μυστικής συμφωνίας που είχε συνομολογήσει ο Μπόρις Γέλτσιν το 1995 με τις ΗΠΑ για να πάψει η Ρωσία να χορηγεί «στρατηγικής σημασίας» τεχνική βοήθεια στο Ιράν. Τώρα θα επαναληφθούν οι πωλήσεις ρωσικών συμβατικών όπλων στην «ισλαμική δημοκρατία» και η Ρωσία θα βοηθήσει το Ιράν να ολοκληρώσει το πυρηνοκίνητο εργοστάσιο παραγωγής

⁵⁰ «Κασπία: Το νέο Μεγάλο Παιχνίδι με τα πετρέλαια», *Η Καθημερινή/The Gaurdian* της 6^{ης} Μαρτίου 2001.

ηλεκτρικού ρεύματος, αυτό που οι Αμερικάνοι υποστηρίζουν ότι θα είναι «εν σπέρματι» η αουριανή του βιομηχανία πυρηνικών όπλων⁵¹.

Επίσης, ένα άλλο στοιχείο που ενώνει τις δύο χώρες, Ρωσία και Ιράν, είναι το γεγονός ότι αντιδρούν στη κατασκευή του αγωγού Μπακού – Τσειχάν. Η Ουάσιγκτον επιχείρησε να περιορίσει τη Ρωσία στον έλεγχο της εξαγωγής των πετρελαίων της Κασπίας, με την υποστήριξη της κατασκευής του αγωγού Μπακού- Τσειχάν, ο οποίος παρακάμπτει τη Ρωσία και το Ιράν. Το γεγονός ότι το καζακικό πετρέλαιο ρέει ήδη στον αγωγό, φαίνεται να ελαχιστοποιεί τις πιθανότητες για τον αγωγό Μπακού – Τσειχάν⁵². Οι Ρώσοι γνωρίζουν πολύ καλά ότι αν φτιαχτεί αυτός ο αγωγός, οι Αμερικάνοι θα μπορούν ανά πάσα στιγμή να αχρηστεύσουν στην πράξη τον αγωγό Τενγκίζ- Νοβροσίσκ, αφού θα μπορούν να διοχετεύουν όλο το πετρέλαιο μέσω του αγωγού που θα καταλήγει στο τουρκικό λιμάνι Τσειχάν στη Μεσόγειο⁵³.

Μετά τα τρομοκρατικά χτυπήματα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001

Οι τρομοκρατικές επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου δημιούργησαν νέα δεδομένα και ενδεχομένως η πλάστιγγα της διπλωματικής και οικονομικής δύναμης στο θέμα των πετρελαίων της Κασπίας να γείρει υπέρ της Ρωσίας. Πολλοί αναλυτές εκτιμούν ότι η συνεργασία της Ρωσίας με τις ΗΠΑ θα ενισχύσει την επιρροή της στην παγκόσμια αγορά πετρελαίου. Ο ρόλος της Ρωσίας στο χώρο των πετρελαίων αναμένεται να αναβαθμιστεί ακόμη περισσότερο, όταν θα ολοκληρωθεί ο μετασχηματισμός των ρωσικών εταιρειών πετρελαίου. Οι δύσκαμπτες κρατικές εταιρίες πετρελαίου μετατρέπονται σταδιακά σε σύγχρονες δυναμικές επιχειρήσεις που θα πρωταγωνιστήσουν στον έλεγχο των περιφερειακών αγωγών. Η ανάγκη των ΗΠΑ να συνεργαστούν με τη Ρωσία σημαίνει ότι η Μόσχα θα αποκομίσει μεγάλα κέρδη στο διεθνές στρατηγικό περιβάλλον⁵⁴. Η Ρωσία είναι πλέον σε θέση να προωθήσει την εικόνα της ως ασφαλής προμηθευτής των πετρελαίων της Κασπίας στις διεθνείς αγορές. Για την Ρωσία, και ιδιαίτερα για τον πρόεδρο Vladimir Putin,

⁵¹ Φ. Χοϊδάς: «Η μάχη του νέου Κουβέιτ», εφημερίδα *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία* της 18^{ης} Μαρτίου 2001.

⁵² «Ο πετρελαιαγωγός που 'έβαλε στο χάρτη' το Καζακστάν», εφημερίδα *Ημερησία* της 27^{ης} Μαρτίου 2001.

⁵³ Γεώργιος Δελαστικός: «Η Κασπία μετατρέπεται σε... Βαλκάνια», στην εφημερίδα *Η Καθημερινή* της 12^{ης} Αυγούστου 2001.

⁵⁴ David Ignatius: «Πετρέλαιο: Ρωσία, ο μεγάλος νικητής», στην εφημερίδα *Η Καθημερινή* της 30ής Δεκεμβρίου 2001 (αναδημοσίευση από την *International Tribune*).

η «εμπλοκή» των ΗΠΑ στο Αφγανιστάν ήταν μια μοναδική ευκαιρία για την προώθηση των ευρύτερων ρωσικών συμφερόντων⁵⁵.

Μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου, οι αμερικανορωσικές σχέσεις άλλαξαν σε μεγάλο βαθμό. Ο πρόεδρος Putin παρά τις αντίθετες συμβουλές των Ρώσων στρατηγών που σκέφτονται ακόμη με ψυχροπολεμικούς όρους, παρότρυνε τις χώρες της Κεντρικής Ασίας να φιλοξενήσουν αμερικανικά στρατεύματα και να διευκολύνουν τις ΗΠΑ στις επιθέσεις εναντίον των Ταλιμπάν στο Αφγανιστάν. Είναι προφανές ότι στην αφγανική κρίση που ξεκίνησε μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου, σημαντικό ρόλο παίζουν τα πετρέλαια. Οι Ηνωμένες Πολιτείες, αν και δεν εξαρτώνται απόλυτα από τα πετρέλαια της Μέσης Ανατολής και της Κασπίας Θάλασσας, ενδιαφέρονται άμεσα για τις διαδρομές των αγωγών προς τη Δύση.

Σ' ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο κόσμο, το «μεγάλο παιχνίδι» του πετρελαίου στην Κασπία και στη Μέση Ανατολή ήταν αναμενόμενο ότι θα επηρεαστεί μετά το τρομοκρατικό χτύπημα στις ΗΠΑ στις 11 Σεπτεμβρίου του 2001⁵⁶.

Σχέσεις με Ιράν

Ο πρόεδρος Putin κληρονόμησε μία στενή ρωσο-ιρανική σχέση από την εποχή του Yeltsin, από τον Σεπτέμβρη του 1999, όπου και αποτελεί για την Ρωσία ένας από τους πιο κοντινούς συμμάχους στην περιοχή της Μέσης Ανατολής. Οι δυο χώρες έχουν συνεργαστεί σ' έναν μεγάλο αριθμό περιφερειακών συγκρούσεων, όπως επίσης έχουν δημιουργήσει μία δυνατή αμφίπλευρη σχέση ειδικότερα στο τομέα των όπλων και των πυρηνικών. Οι σχέσεις των δύο χωρών είναι αλληλένδετες, αφού και οι δύο έχουν συμφέροντα στη Κασπία Θάλασσα και αντικρούουν στη κατασκευή του αγωγού Μπακού-Τσειχάν, γιατί οι Αμερικάνοι ανά πάσα στιγμή θα μπορούν να αχρηστεύσουν στη πράξη τον αγωγό Τενγκίζ-Νοβοροσίσκ. Επιπροσθέτως, και οι δύο χώρες έχουν καταγγείλει τη προσπάθεια των ΗΠΑ να εγκαθιδρύσουν το μονοπολικό σύστημα.

Η ρωσο-ιρανική καλή σχέση, ωστόσο δε κράτησε πολύ. Η Ρωσία αποτελεί στρατηγικό εταίρο του Ιράν και την 1^η Οκτωβρίου του 2001 έφτασε ο Shakhmani στη Μόσχα όχι μόνο για να συζητήσει τις πωλήσεις των όπλων, αλλά και για να καταδικάσει τα τρομοκρατικά χτυπήματα στην Νέα Υόρκη και στην Ουάσιγκτον. Η Ρωσία δεσμεύτηκε να συμπαρασταθεί

⁵⁵ Στάθης Ευσταθιάδης: «Το τετραπλό όφελος της Ρωσίας», στην εφημερίδα *Το Βήμα* της 30ής Σεπτεμβρίου 2001.

⁵⁶ Βλέπε τη συνέντευξή του στον Γ. Διακογιάννη στην εφημερίδα *Τα Νέα* της 12^{ης} Νοεμβρίου 2001.

στις ΗΠΑ μετά τα τρομοκρατικά χτυπήματα του ίδιου έτους, όταν η ιρανική αντίδραση είχε διασπαστεί⁵⁷. Σε συνάντηση οι δύο χώρες, Ρωσία-Ιράν, υπέγραψαν μία γενική συμφωνία που δημιούργησε μία ατζέντα συνεργασίας και καθορισμό των πωλήσεων στην ελάχιστη τιμή των 300 εκατομμυρίων δολαρίων κάθε χρόνο, αλλά δεν καθορίστηκαν τι είδους όπλα θα πουλάει η Μόσχα στη Τεχεράνη. Ο Ρώσος νέος Υπουργός Άμυνας, Sergei Ivanov, ισχυρίστηκε ότι η Ρωσία θα πουλήσει στο Ιράν «αμυντικά» όπλα και δε θα καταπατήσει κανέναν διεθνή κανόνα από εδώ και στο εξής⁵⁸. Οι Αμερικάνοι ισχυρίζονται ότι εάν οι Ρώσοι εξακολουθούν να πουλάνε παραδοσιακού τύπου εξοπλισμούς(ελικόπτερα BMP-3, αεροπλάνα MIG-29's, SU-27's και SU-30) θα γίνει αποδεκτό από εκείνους. Εάν η Μόσχα όμως αποφασίσει να πουλήσει στο Ιράν αναβαθμισμένους επιθετικούς εξοπλισμούς(όπως SA-300), αυτό θα αποτελούσε μία αυστηρή ρήξη στις αμερικανο-ρωσικές σχέσεις⁵⁹. Από την Ιρανική πλευρά, η συνεχιζόμενη συνεργασία των δύο χωρών στον αντιτρομοκρατικό αγώνα δημιουργούσε στην Τεχεράνη προβλήματα. Ένας αριθμός Ιρανών ήταν δυσαρεστημένος με τη συναίνεση του Putin στη συνεργασία με τις Αμερικανικές δυνάμεις για δημιουργία βάσεων στην Κεντρική Ασία. Οι ρωσο-ιρανικές σχέσεις περιπλέχθηκαν ακόμα περισσότερο όταν ο Bush με ομιλία του στις 29 Ιανουαρίου το 2002 αναφερόμενος στο Ιράν το χαρακτήρισε ως «Άξονα του Κακού» και τάχθηκε κατά του Ιράν. Ο υπουργός εξωτερικών της Ρωσίας Ivanov υποστήριξε ότι η Ρωσία διαφωνεί με τις ΗΠΑ, ότι δηλαδή το Ιράν είναι «Άξονας του Κακού» και αρνήθηκε ότι πουλούσε πυρηνικά στο Ιράν.

Συμπερασματικά, αντισταθμίζοντας το ενδιαφέρον της Ρωσίας στο Ιράν σε συνδυασμό με την επιθυμία της Ρωσίας να βελτιώσει τις σχέσεις της με τις ΗΠΑ, ο Putin φαίνεται να αντιμετωπίζει μεγάλο διπλωματικό πρόβλημα. Επομένως, οι ΗΠΑ παίζουν καθοριστικό ρόλο στις μεταξύ τους σχέσεις (Ρωσία-Ιράν). Η συμμαχία Ρωσίας- Ιράν είναι μία συμμαχία δομική (διότι η Ρωσία πουλάει τεχνολογία στο Ιράν), όπως επίσης της πουλάει πυρηνικό αντιδραστήρα (πυρηνικό εργοστάσιο στο Bushehr) για την παραγωγή ενέργειας για πολιτικούς λόγους. Η Ρωσία ή θα εκμεταλλευθεί την ενέργεια ή τις συμμαχίες που κατέχει, αλλιώς είναι πιθανόν να διασπαστεί. Με κάποιο τρόπο πρέπει ν' αντιδράσει. Βλέπει τη

⁵⁷Για την εξέταση της Ιρανικής αντίδρασης στις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου βλ. Joe Klein, 'Letter from Tehran:Shadow Land,' New Yorker, February 18 and 25, 2002, σ.66-76 και 'The Impact of 9/11 on the Middle East' στο www.blackwell-synergy.com/toc/mepo/9/4

⁵⁸ Cited in Sharon LaFraniere, 'Russia, Iran reach deal on conventional arms deal,' *Washington Post*, 3 October 2001.

⁵⁹ Για την συζήτηση σχετικά με τις ενδεχόμενες ρωσικές πωλήσεις όπλων βλ. Lyubov Pronima, 'Tehran turns to Moscow to fulfill defense needs,' *Defense News*, October 22-28, 2001; Michael Wine, 'Russia and Iran sign arms deal: nuclear reactors on the way,' *New York Times*, October 3, 2, 2001; and Nikolai Novichkov and Vladimir Shvayrov, 'Iran is prepared to become third largest importer of Russian weapons,' *Vremya/ Moscow News*, October 3, 2001 (CDSP vol. 53 no. 40, p. 19).

συμμαχία της με την Τεχεράνη ως τελευταία. Οι ΗΠΑ επιθυμούν να κάνουν τον πόλεμο στο Ιράν για να ελέγξουν τη περιοχή της Μέσης Ανατολής, αλλά και για να υπάρξει ισορροπία στον Περσικό κόλπο (έλεγχος των πετρελαίων τους), καθώς επίσης για να σταματήσουν την επιρροή της Ρωσίας στη περιοχή. Ο Πούτιν προσπάθησε να καθησυχάσει τους Ισραηλινούς και τη Δύση λέγοντας ότι δεν πρόκειται να επιτρέψει στο Ιράν να παράγει πυρηνικά όπλα και ότι τα πυρηνικά απόβλητα θα επιστρέψουν στην Ρωσία⁶⁰.

Σχέσεις με Ιράκ

Μετά την 11^η Σεπτεμβρίου ο Saddam Hussein έδειξε να υποστηρίζεται από τη Ρωσία, από τη στιγμή που στα τέλη του Σεπτεμβρη το Ιράκ προσκάλεσε τις ρωσικές πετρελαϊκές εταιρίες να δημιουργήσουν επιπρόσθετα πετρελαϊκά αποθέματα στη περιοχή. Ο Ρώσος Υπουργός Πετρελαίου Amer Mohammed Rashid ανακοίνωσε ότι οι οικονομικές και εμπορικές σχέσεις μεταξύ Ιράκ και Ρωσίας είναι στρατηγικές, παρόλο το συνεχές εμπάργκο και τις αγγλο-αμερικανικές επιθέσεις⁶¹. Ο Putin του οποίου βασικός στόχος είναι να σταματήσει την οικονομική ενίσχυση στους Τσετσένους επαναστάτες, ήταν ικανός να αποτρέψει μία ενδεχόμενη επίθεση των Αμερικανών στο Ιράκ⁶². Την ίδια στιγμή, ο Bush ανακοίνωνε ότι το Ιράκ αποτελεί «Άξονα του Κακού». Όπως και στην περίπτωση του Ιράν, η αντίδραση του Putin στην αυξανόμενη πίεση των Αμερικανών στο Ιράκ θα είναι ένα μεγάλο τεστ της διπλωματικής του ικανότητας.

Σχέσεις με Ισραήλ

Οι Ρωσο-Ισραηλινές σχέσεις αποτελούν την άλλη όψη του νομίσματος. Η Ρωσία αντιμετωπίζει ένα «κοινό», όπως το χαρακτηρίζει, πρόβλημα με το Ισραήλ. Αυτό της ισλαμικής (Τσετσενικής) τρομοκρατίας. Ένας εξίσου ισχυρός δεσμός μεταξύ των δύο κρατών είναι η μετανάστευση Εβραίων από την Ρωσία στο Ισραήλ.

⁶⁰ Υπηρεσιακό Υπόμνημα, «Η Μεταψυχροπολεμική Πολιτική της Ρωσίας στη Μέση Ανατολή», Τεύχος 124, Αθήνα 25 Οκτωβρίου 2005. Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων.

⁶¹ AFP”, “Iraq invites bid from Russian oil companies to develop reserves”, September 27, 2001.

⁶² Andrew Gowers, Robert Cottrell and Andrew Jack, “Putin warns U.S. against extending war on terror”, *Financial Times*, December 17, 2001.

Υπάρχουν προβλήματα στη σχέση Ρωσίας – Ισραήλ. Όπως η άρνηση του τελευταίου να εκδώσει πέντε από τους σημαντικότερους καταζητούμενους για οικονομικά σκάνδαλα, ρωσικής υπηκοότητας και εβραϊκής καταγωγής, οι οποίοι κατέφυγαν στο Ισραήλ όπου και έλαβαν με βάση την νομοθεσία την ισραηλινή υπηκοότητα. Παρ' όλ' αυτά όμως, ο Πούτιν συνεχίζει να «επενδύει» πολιτικό κεφάλαιο στις πολύ καλές σχέσεις με το Ισραήλ.

Σχέσεις με Τουρκία

Από την εποχή του Yeltsin, οι ρωσο-τουρκικές σχέσεις χαρακτηρίζονται από συνεργασία αλλά και από αντιπαράθεση. Από τη μια πλευρά, έχουν αναπτύξει αρκετές οικονομικές σχέσεις, οι οποίες εκτείνονται 10 με 12 εκατομμύρια δολάρια το χρόνο, κάνοντας τη Τουρκία έναν από τους κυριότερους συνεργάτες στη περιοχή της Μέσης Ανατολής. Επίσης, παρατηρείται και ένας μεγάλος αριθμός Ρώσων τουριστών στη Τουρκία, ειδικότερα στην Κωνσταντινούπολη. Ακόμη, η Τουρκία αποτελεί ένας από τους μεγαλύτερους αγοραστές φυσικού αερίου από τη Ρωσία και προμηθεύεται στρατιωτικό εξοπλισμό από εκείνη (περιλαμβάνοντας ελικόπτερα). Από την άλλη πλευρά όμως, οι δύο χώρες έχουν και κάποια προβλήματα όπως για παράδειγμα τις οδούς που ακολουθεί το πετρέλαιο και το πρόβλημα των Τσετσένων. Όταν ο Putin ανέλαβε την εξουσία το 1999, έδωσε ιδιαίτερη προσοχή στη συνεργασία μεταξύ τους.

Τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου είχαν πολλαπλή επίδραση στις ρωσο-τουρκικές σχέσεις. Τόσο η Τουρκία όσο και η Ρωσία συνδέονται με τις ΗΠΑ. Καθώς συμμετέχουν στην τρομοκρατική συμμαχία, κάποιοι Τούρκοι έχουν εκφράσει καχυποψία στο γεγονός ότι η Ρωσία θα αδράξει την ευκαιρία να συσφίξει τον έλεγχο της Μόσχας στην Καυκάσια και ειδικότερα στη Γεωργία.

Από την άλλη πλευρά, η δράση των Αμερικάνων στη Κεντρική Ασία που δείχνει να περιορίζει τη Ρωσική επιρροή στη περιοχή αντιμετωπίζεται ως θετική από τη Τουρκία. Καθώς ο Putin ακόμα είχε ενδιαφέρον για το πόλεμο στη Τσετσενία και η τουρκική κυβέρνηση ήταν απασχολημένη με το ζήτημα των Κούρδων και παρότι ο Οτσαλάν ήταν στις τουρκικές φυλακές, η Τουρκία και η Ρωσία στα τέλη Ιανουαρίου 2002 υπέγραψαν στρατιωτική συμφωνία για συνεργασία. Αυτή η συνεργασία υποχρέωνε τη Ρωσία να εμποδίσει τις τρομοκρατικές οργανώσεις στο έδαφος της που αντιδρούν έναντι της Τουρκίας⁶³ και από την άλλη η Τουρκία ενημέρωσε τη Ρωσία για την επιθυμία της να σκεφτεί

⁶³ Cited in *Tusiad*, Selected News on Turkey, January 14-20, 2002.

την έκδοση του κατάδικου Mowladi Udugov, ένας από τους αρχηγούς της τσετσενικής επανάστασης⁶⁴.

Η μετάβαση από την αντιπαράθεση στην συνεργασία στις ρωσο-τουρκικές σχέσεις ξεκίνησε από την εποχή του Yeltsin και κέρδισε έδαφος με τον Putin και φαίνεται αμφίβολο ότι τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου θα επηρεάσουν αυτή τη συνεργασία.

Γενικότερη παρουσία της Ρωσίας στην Μέση Ανατολή

Τα τελευταία χρόνια η Ρωσία έχει αυξήσει την πολιτική και οικονομική της παρουσία στην περιοχή της Μέσης Ανατολής. Μετά την πολιτική της δεκαετίας του '90, η οποία ήταν εντελώς λανθασμένη, η Ρωσία έχει δημιουργήσει σχέσεις συνεργασίας με τις χώρες της Μέσης Ανατολής, καθώς ο Putin ενισχύει αυτήν την τάση και θεωρεί τη πολιτική αυτή προσέγγιση μία από τις προτεραιότητες του .

- Πρόσφατα η Μόσχα έχει συνεργαστεί όχι μόνο με τους παραδοσιακούς εταίρους της περιοχής αυτής, όπως είναι η Αίγυπτος και η Συρία, αλλά και με άλλες, όπως η Ιορδανία, η Σαουδική Αραβία και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα.
- Επίσης, η Ρωσία συνεργάζεται και με το Ισραήλ, κάτι το οποίο τα προηγούμενα χρόνια ήταν αδιανόητο. Η επίσκεψη του Putin στο Ισραήλ αποτελεί τη πρώτη επίσκεψη στην ιστορία των ρωσο-ισραηλινών σχέσεων και δεν είναι απλά μία σύμπτωση. Η Ρωσία ενδιαφέρεται να έχει συμμετοχή στη περιοχή.
- Επιπροσθέτως, η επίσκεψη του Putin εστιάζει τη προσοχή και σ' ένα άλλο σοβαρό ζήτημα, τη λύση του Παλαιστινιακού, καθώς ο Putin τονίζει ότι η Μόσχα είναι έτοιμη να υποστηρίξει τη διαδικασία αυτή παρέχοντας και στους δυο κέρδη και θα βοηθήσει στον Οδικό Χάρτη. Η Ρωσία μαζί με άλλους εταίρους, αναζητούν λύσεις και εργαλεία για την πραγματοποίηση του Οδικού Χάρτη, ένα σχέδιο το οποίο επίσημα ικανοποιεί και τις δύο πλευρές.
- Εκτός από τη χρόνια διένεξη που υπάρχει στη περιοχή της Μέσης Ανατολής, η Ρωσία συμμετέχει ενεργά και στην επίλυση της Ιρακινής κρίσης. Ακόμη, έχει οικονομικά και πολιτικά ενδιαφέροντα στη περιοχή και επιθυμεί τη σταθεροποίηση του Ιράκ όσον το δυνατόν γρηγορότερα. Επίσης, δίνει ανθρωπιστική βοήθεια στη περιοχή του Ιράκ και προσπαθεί να σταθεροποιήσει τη κατάσταση που επικρατεί. Οι Ρωσικές

⁶⁴ Vladimir Yanchenkov, 'Prison cell awaits Udugov,' Trud, January 11, 2002 (CDSP vol. 54 no.2, p. 17).

εταιρείες που βρίσκονται εκεί, συμβάλλουν στην οικονομική αποκατάσταση της χώρας.

- Επιπροσθέτως, η Ρωσία έχει δώσει ιδιαίτερη προσοχή στη υπόθεση της Συρίας και του Λιβάνου.
- Τέλος, η συμμετοχή της Ρωσίας στο Κουαρτέτο (Οδικός Χάρτης) επιβάλλει την έντονη δράση της στην περιοχή.

Η πολιτική της Ρωσίας στη Μέση Ανατολή και γενικότερα στο κόσμο, είναι να αναπτύξει οικονομικούς δεσμούς αλλά και πολιτικούς, καθώς επίσης να προωθήσει την εξάπλωση των όπλων που διαθέτει⁶⁵.

Η Ρωσία εξοπλίζει σε εξαιρετικά μεγάλο ποσοστό τις αραβικές χώρες. Με βάση τα στοιχεία του SIPRI, την περίοδο 1994-2004 οι χώρες του αραβικού κόσμου και το Ιράν, ήταν αποδεκτές του 16,26% των ρωσικών εξαγωγών **κύριων** οπλικών συστημάτων, χωρίς να συνυπολογίζονται οι εξαγωγές των δευτερευόντων και οι άδειες παραγωγής των συστημάτων αυτών από ξένες χώρες.⁶⁶

Τελευταίες εξελίξεις στην πολιτική της Ρωσίας στην Μέση Ανατολή

Η Μέση Ανατολή αποτέλεσε τον σημαντικότερο εταίρο για την εξωτερική πολιτική της Ρωσίας το 2005. Η Ρωσία θα πρέπει να οργανώσει διάφορες υπηρεσίες, οι οποίες θα βοηθήσουν να διατυπωθούν πιο καθαρά οι στόχοι και οι ευκαιρίες στην περιοχή. Η πολιτική της Ρωσίας στη Μέση Ανατολή πρέπει να γίνει πιο ειλικρινής, ώστε να σταματήσουν η Δύση και η Ανατολή να αναρωτιούνται για τους σκοπούς της στη περιοχή. Δυστυχώς, το 2005 η Ρωσία έπρεπε να απαντήσει σε πιο περίπλοκες ερωτήσεις. Όλες οι πλευρές αναρωτιόντουσαν προς τα πού έκλινε η Ρωσία, προς τη Δύση ή προς την Ανατολή, (Ισραήλ ή στον Αραβικό κόσμο). Αλλά η Ρωσία δεν ήθελε να προβεί σε λάθος επιλογή. Θέλει να συνεργάζεται με όλες τις πλευρές. Ωστόσο, το θέμα της δημοκρατικής αλλαγής στη περιοχή παραμένει υψηλό στην agenda της.

Επιπροσθέτως, σε διάφορες συναντήσεις που έγιναν το 2006 η Ρωσία πείστηκε ώστε να συναινέσει στην επιβολή κυρώσεων κατά του Ιράν. Οι Αμερικάνοι και οι Ευρωπαίοι αξιωματούχοι έχουν υιοθετήσει ψήφισμα του Συμβουλίου Ασφαλείας που να προβλέπει την επιβολή κυρώσεων κατά του Ιράν και να αφήνει ανοιχτό το ενδεχόμενο χρήσης βίας. Οι

⁶⁵ www.mideast.ru/eng2243.html

⁶⁶ Βλ. για τελευταίες συμφωνίες για την πώληση οπλικών συστημάτων στην Μέση Ανατολή από την Ρωσία στο http://www.defencenet.gr/defence/index.php?option=com_content&task=view&id=1810&Itemid=52

Ρώσοι έχουν εναντιωθεί σθεναρά στις αμερικανικές πιέσεις, ενώ σύμφωνα με δηλώσεις Ιρανών αξιωματούχων είχαν υποσχεθεί στην Τεχεράνη να αντισταθούν στην εναντίον της επιβολή κυρώσεων. Ακόμη και αν τελικά προσεταιρισθούν τις ΗΠΑ και Ευρωπαϊκή Ένωση και συναινέσουν στην επιβολή κυρώσεων, δεν θα το κάνουν στη παρούσα φάση⁶⁷.

Στα τέλη Μαΐου του 2007 ο Ρώσος Πρόεδρος Βλαντιμίρ Πούτιν δήλωσε ότι η Ρωσία θα συνεχίζει να «συνεργάζεται» με άλλες μεγάλες δυνάμεις, για να βρεθεί λύση στην κρίση με το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν, χωρίς όμως να αναφερθεί σε τυχόν νέες διεθνείς κυρώσεις κατά της Τεχεράνης.⁶⁸

Από το Υπουργείο εξωτερικών της Ρωσίας εκδόθηκε περίπου ταυτοχρόνως ένα ανακοινωθέν, με το οποίο ζητείται από το Ιράν να επιδείξει «εποικοδομητική στάση» και να υλοποιήσει τις υποχρεώσεις που απορρέουν από διεθνείς υποχρεώσεις του, χωρίς πάντως να γίνει μνεΐα στις κυρώσεις που προωθούν οι ΗΠΑ.

⁶⁷ http://news.kathimerini.gr/4dcgi/w_articles_world_100042_03/05/2006_182560

⁶⁸ «Θα συνεργαστούμε με τους εταίρους μας, όπως πράξαμε έως τώρα», δήλωσε ο Ρώσος πρόεδρος, Βλαντιμίρ Πούτιν, από το Λουξεμβούργο όπου βρίσκεται και είχε συνομιλίες με τον πρωθυπουργό της χώρας, Ζαν-Κλοντ Γιούνκερ. «Χρειάζονται αποφάσεις, που όμως να μην συνιστούν χλευασμό του νόμιμου δικαιώματος που έχει το Ιράν να διαθέτει σύγχρονες τεχνολογίες, αυτές που εγείρουν ταυτοχρόνως τους φόβους της διεθνούς κοινότητας σχετικά με την κατασκευή από το Ιράν πυρηνικού όπλου», πρόσθεσε ο πρόεδρος της Ρωσίας. «Εμείς ευχόμεθα όλα τα ζητήματα, ιδίως αυτό του πυρηνικού προγράμματος του Ιράν, να επιλύονται με πολιτικά, διπλωματικά μέσα, να μην καταλήγουν δε σε ένα αδιέξοδο», δήλωσε ο κ. Πούτιν. Στο www.kathimerini.gr στο άρθρο *Πούτιν:θα συνεργαστούμε με τους εταίρους μας στο θέμα του Ιράν* (24/05/2007)

ΜΕΡΟΣ ΠΕΜΠΤΟ

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΚΙΝΑΣ ΣΤΗΝ ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ

Πριν τα τρομοκρατικά χτυπήματα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου

Η Κίνα, αν και για πολύ καιρό είχε την εμμονή του Σοβιετικού κινδύνου-σε σημείο να συμφωνεί με την Ουάσιγκτον μετά το 1971- τώρα πια ανησυχεί για την Αμερικανική υπερδύναμη και έχει προσεγγίσει τη Μόσχα (η Κίνα δεν αποτελούσε σταθερό σύμμαχο με τη μια ή την άλλη χώρα, αλλά δημιουργούσε ευκαιριακές συμμαχίες). Ωστόσο, οι ΗΠΑ, κύριος πελάτης της Κίνας, είναι η χώρα με την οποία έζησε τις περισσότερες εντάσεις από το 1989. Από το 1992, η Κίνα έχει γίνει ο κύριος πελάτης της ρωσικής στρατιωτικής βιομηχανίας, αγοράζοντας από αυτήν αντιτορπιλικά, υποβρύχια, πυραύλους και αεροσκάφη προηγμένης τεχνολογίας, φτάνοντας μέχρι το σημείο να διεξάγει κοινές ασκήσεις με το ρωσικό στρατό. Οι δυο χώρες συνεργάζονται στενά σ' όλους τους τομείς, ακόμη και σε θέματα ασφάλειας. Οι Κινέζοι θεωρούν πλέον τη Ρωσία «κύριο εταίρο στρατηγικής συνεργασίας», εγκαινιάζοντας ένα μηχανισμό διαβουλεύσεων, που δεν έχουν με καμιά άλλη χώρα. Αφού διευθέτησε τις εδαφικές διαφορές του με τους μετασοβιετικούς γείτονες του το 1997, το Πεκίνο πίεσε για τη δημιουργία του Οργανισμού Συνεργασίας της Σαγκάης, με τη Μόσχα και άλλα τέσσερα μέλη της Κοινότητας Ανεξαρτήτων Κρατών, ενάντια στην ισλαμική «τρομοκρατία και τις αποσχιστικές τάσεις», με τις οποίες οι έξι χώρες θεωρούν ότι είναι αντιμέτωπες.

Κίνα, η μελλοντική υπερδύναμη

Η Κίνα έχει επεκτείνει τα στρατηγικά συμφέροντά της στην ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής. Έχει αναπτύξει ασφαλείς σχέσεις με τη Σαουδική Αραβία, το Ιράν και το Πακιστάν, όπου αποτελούν ζωτικής σημασίας κράτη στην περιοχή. Η Κίνα και η Ινδία όχι μόνο βελτίωσαν τις μεταξύ τους σχέσεις, αλλά έκλεισαν και μεγάλες ενεργειακές συμφωνίες με το Ιράν, τη στιγμή που ο πρόεδρος των ΗΠΑ απαιτεί την πλήρη απομόνωση του.

Οι τελευταίες βλέπουν πως η Κίνα τα επόμενα χρόνια θα είναι ο διάδοχος της Αμερικανικής υπερδύναμης, κυρίως στον **οικονομικό τομέα**. Το 2000, οι εισπράξεις των ξένων άμεσων επενδύσεων έφτασαν τα 38,4 δισεκατομμύρια δολάρια, ενώ το απόθεμα ανερχόταν συνολικά σε 350 δισεκατομμύρια. Οι επενδύσεις είναι ουσιαστικά συγκεντρωμένες στον εξαγωγικό τομέα, κυρίως στην παραγωγή προϊόντων υψηλής έντασης εργασίας⁶⁹. Η είσοδος της Κίνας στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (ΠΟΕ) το Δεκέμβριο του 2001, έπειτα από 15 ολόκληρα χρόνια διαπραγματεύσεων, η σύνδεση της με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και την Παγκόσμια Τράπεζα, εδραιώνει την ένταξη της χώρας στην παγκόσμια οικονομία⁷⁰. Επιπροσθέτως, έχει καθιερώσει οικονομικές ζώνες "ελεύθερων συναλλαγών", με σχέσεις παραγωγής σε καπιταλιστική βάση. Η Κίνα θα αποτελέσει νέα υπερδύναμη κατά τον 21^ο αιώνα, εφόσον διατηρήσει τη συνοχή της και συνεχίσει να αναπτύσσεται οικονομικά⁷¹. Προς το παρόν, οι ΗΠΑ δεν έχουν υιοθετήσει προληπτικά οικονομικά αντίμετρα για να ανακόψουν την άνοδο της Κίνας, αν και αυτό ενδέχεται να αλλάξει στο μέλλον⁷². Η άνοδος της Κίνας πάντως δε θα απειλήσει τις ΗΠΑ άμεσα, καθώς είναι πιθανό να αντισυσπειρώσει ενάντια στην Κίνα άλλες δυνάμεις στο ασιατικό υποσύστημα ισορροπίας της ισχύος. Η οικονομία της επηρεάζει ήδη σημαντικά τις οικονομίες των χωρών της Ασίας και του Ειρηνικού. Προκαλεί την έντονη αντίδραση της Ιαπωνίας, που μαζί με τις ΗΠΑ ενδιαφέρονται να εμποδίσουν τη διεύρυνση της επιρροής της και τη συνεργασία της με τη Ρωσία. Τέλος, το Φεβρουάριο του 2004, η Ρωσία και η ΕΕ υπέγραψαν ένα πρόγραμμα συνεργασίας, όπου η ΕΕ στηρίζει την ενσωμάτωση της Κίνας στο παγκόσμιο σύστημα εμπορίου⁷³.

Κίνα- Ιράν

Η Κίνα έχει δημιουργήσει μια σχέση ασφάλειας με το Ιράν, η οποία είναι πλήρης. Παρ' όλες τις διαμαρτυρίες της Ουάσινγκτον, τη δεκαετία που πέρασε, η Κίνα συνεχίζει να εξάγει πυρηνική τεχνολογία, προκαταρκτικούς χημικούς εξοπλισμούς και κατευθυνόμενους πυραύλους στο Ιράν. Στην πραγματικότητα, η Κίνα είναι ένας από τους δύο πιο σημαντικούς προμηθευτές εξοπλισμών για το Ιράν (ο άλλος προμηθευτής είναι η Ρωσία). Μία έκθεση η οποία εκδόθηκε το 2004, από τις ΗΠΑ και την Κίνα, δήλωνε ξεκάθαρα ότι "οι Κινέζοι

⁶⁹ Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, 'Κίνα, ο αναδυόμενος γίγαντας'.

⁷⁰ www.uschina.org

⁷¹ 'World Development Indicators database', World Bank, September 2004

⁷² John Mearsheimer, *The Tragedy of Great Politics*, New York, Norton & Co. 2001

⁷³ www.europa.eu.int

εξακολουθούν να βοηθούν το Ιράν με ήδη χρησιμοποιημένους πυραύλους, ακατέργαστα υλικά και χημικά όπλα, καθώς επίσης εξοπλισμούς και τεχνολογία” και τόνισαν ότι οι μεταφορές έγιναν μετά τη δέσμευση της Κινέζικης κυβέρνησης το Δεκέμβριο του 2003 να αποσιωπήσει αυτή τη βοήθεια που δίνει στο Ιράν⁷⁴. Το κεντρικό πρακτορείο πληροφοριών ανέφερε το 2004 ότι “οι Κινέζοι συνεχίζουν να επηρεάζουν την εύκολη παραγωγή ζιρκονίου στο Αφγανιστάν⁷⁵, η οποία θα ενδυναμώσει το Ιράν να παράγει επικάλυψη για τον αντιδραστήρα καυσίμων.” Παρόλο που το Ιράν είχε συνυπογράψει τη Συνθήκη της μη πυρηνικής εξάπλωσης⁷⁶ και είχε αναγκαστεί να δεχτεί τις εγγυήσεις του Διεθνούς Οργανισμού Ατομικής Ενέργειας (ΙΑΕΑ), το Ιράν δεν έκανε καμία κίνηση απ’ αυτά, και η Κίνα δεν άσκησε καμία επιρροή σ’ αυτή την αντίθεση⁷⁷. Το Νοέμβριο του 2004, καθώς οι ανησυχίες αυξάνονταν, ότι δηλαδή το Ιράν κακομεταχειρίζεται το ιδιωτικό πυρηνικό πρόγραμμα για να στηρίξει την ανάπτυξη των εξοπλισμών, ένας Ιρανός ανώτερος αξιωματούχος τόνισε ότι η Κίνα ήταν “εναντίον της αναφοράς των ιρανικών θεμάτων στο Συμβούλιο Ασφαλείας,” όπου το Ιράν θα μπορούσε να αντιμετωπίσει οικονομικές κυρώσεις, και σε αντικατάσταση ήθελε ο Διεθνής Οργανισμός Ατομικής Ενέργειας να εξασφαλίσει την εμπιστοσύνη για αυτό το ζήτημα⁷⁸. Στις 10 Αυγούστου του 2005, την ημέρα που το Ιράν διέκοψε τις εγγυήσεις του ΙΑΕΑ για το εργοστάσιο του ουρανίου, ο πρέσβης της Κίνας στα Ηνωμένα Έθνη, Wang Guangya, είπε στους δημοσιογράφους, “πιστεύω ότι εξαρτάται από τη Βιέννη να βρεθεί λύση. Η γνώμη μου είναι ότι δεν εξαρτάται από το Συμβούλιο Ασφαλείας. “Σε κάθε περίπτωση, το Συμβούλιο έχει ν’ ασχοληθεί με πολλά ζητήματα,” πρόσθεσε. “Γιατί θα πρέπει να έχουμε και άλλα;”

Τον Απρίλιο του 2006 η Κίνα προειδοποίησε όλα τα εμπλεκόμενα μέρη κατά της λήψης μέτρων που θα επιτείνουν τη διεθνή κρίση όσον αφορά τις πυρηνικές φιλοδοξίες του Ιράν, μία ημέρα πριν την έκθεση της επιτροπής ατομικής ενέργειας των Ηνωμένων Εθνών για τις δραστηριότητες της Τεχεράνης.

⁷⁴ See 2004 Report to Congress of the US-China Economic and Security Review Commission, June 2004, p. 128, at http://www.uscc.gov/annual_report/2004/04annual_report.pdf. See also Unclassified Report to Congress on the Acquisition of Technology Relating to Weapons of the Mass Destruction and Advanced Conventional Munitions, 1 July Through 31 December 2003, Central Intelligence Agency, at http://www.cia.gov/cia/reports/721_reports/july_dec2003.htm#iran.

⁷⁵ China to offer \$15m for Afghan Reconstruction, Xinhua, 2004.

⁷⁶ Kan, S. “China and Proliferation of Weapons of Mass Destructions and Missiles: Policy Issues”. CRS Report RL31555.

⁷⁷ “Unclassified Report to Congress on the Acquisition of Technology Relating to Weapons of Mass Destruction and Advanced Conventional Munitions, 1 January Through 30 June 2002,” The Central Intelligence Agency, April 10, 2003, at http://www.cia.gov/cia/publications/bian/bian_apr_2003.htm.

⁷⁸ Joe McDonald, “Iran: China Supports Effort to Avoid U.N.,” The Associated Press, November 24, 2004.

«Η ορθή επιλογή είναι μια διπλωματική λύση και είναι προς το συμφέρον όλων των πλευρών», δήλωσε ο Υπουργός Εξωτερικών Κουίν Γκάνγκ προσθέτοντας ότι «η Κίνα προτρέπει όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη να αποφύγουν μέτρα που θα επιδεινώσουν την κατάσταση.»

Η Ουάσιγκτον, με την υποστήριξη της Βρετανίας και της Γαλλίας ασκεί πιέσεις για την επιβολή κυρώσεων εάν – όπως αναμένεται ευρέως – η έκθεση της ΙΑΕΑ καταδείξει ότι το Ιράν απαξιώνει τις απαιτήσεις των Ηνωμένων Εθνών. Αλλά η Ρωσία και η Κίνα, μόνιμα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας με δικαίωμα veto, αντιτίθενται με μορφή embargo.⁷⁹

Κίνα-Τρομοκρατία

Ο πρόεδρος Jiang Zemin αποδοκίμασε τα τρομοκρατικά χτυπήματα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου του 2001⁸⁰, καθώς και η χώρα του έχει δοκιμαστεί τη δεκαετία του '90 από τρομοκρατικά χτυπήματα, μερικών μουσουλμάνων εξτρεμιστών στο βορειοδυτικό τμήμα της. Την ίδια μέρα, σε μήνυμα του προς τον πρόεδρο Bush, ο πρόεδρος Zemin καταδίκασε αυτά τα χτυπήματα και εξέφρασε τη λύπη του για όλα αυτά τα θύματα. Στις 12 Σεπτεμβρίου, ο Κινέζος πρόεδρος με τηλεφώνημα του στον πρόεδρο Bush, υποσχέθηκε να συνεργαστεί με τις ΗΠΑ στον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας. Την ίδια ημέρα, στο Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών η Κίνα, ως μόνιμο μέλος, ψήφισε μαζί μ' άλλα κράτη το Ψήφισμα 1368⁸¹. Επίσης, σε επίσκεψη του ο Υπουργός Εξωτερικών Tang Jiaxuan υποσχέθηκε συνεργασία σ' αυτό το θέμα και ο γραμματέας Colin Powell των ΗΠΑ⁸² τόνισε ότι αυτές οι συζητήσεις καλύπτουν μόνο την ανταλλαγή πληροφοριών και όχι στρατιωτική συνεργασία. Τέλος, στις 28 Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους, η Κίνα και άλλα κράτη ψήφισαν στο Συμβούλιο Ασφαλείας των Η.Ε το Ψήφισμα 1373, επιβεβαιώνοντας την ανάγκη για την πάταξη της τρομοκρατίας.

Ο πρόεδρος Jiang Zem τάχθηκε υπέρ των ΗΠΑ λέγοντας ότι θα βοηθήσει τους Αμερικάνους ανταλλάσσοντας πληροφορίες μεταξύ τους και ότι οι δυο χώρες θα

⁷⁹ <http://www.euro2day.gr/news.world.asp>

⁸⁰ See also CRS Report RL31213, China's Relations with Central Asian States and Problems with Terrorism, by Dewardric McNeal and Kerry Dumbaugh.

⁸¹ Το Ψήφισμα αυτό αφορά την μάχη κατά της Τρομοκρατίας.

⁸² Department of Defense, "Fact Sheet: International Contributions to the War Against Terrorism," June 14, 2002.

συνεργαστούν άμεσα στην καταπολέμηση της διεθνούς τρομοκρατίας. Αυτή η συνεργασία περιλαμβάνει πέντε τομείς:

- ανταλλαγή πληροφοριών
- διπλωματική υποστήριξη στα Ηνωμένα Έθνη
- χρήση των κινεζικών αεροδρομίων και των εναέριων χώρων με σκοπό την υποστήριξη της μάχης ενάντια στις ενέργειες του Usama bin Laden
- έλεγχος των εξαγωγών των εξοπλισμών οι οποίοι μπορούν να χρησιμοποιηθούν από τρομοκρατικές ομάδες⁸³
- κυρώσεις στα κράτη που αρνούνται να συνεργαστούν με τις αντιτρομοκρατικές ενέργειες

Αυτή η συνεργασία, μεταξύ Αμερικανών και Κινέζων για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας, έχει και κάποια όρια. Μία αμερικανική ανησυχία είναι ότι η κινεζική τάση προσπαθεί να εξισώσει το χωριστικό κίνημα (separatism) με την τρομοκρατία. Οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής είναι απίθανο να υποστηρίξουν τις κινεζικές προσπάθειες να προσδιορίσουν τους διαμαρτυρόμενους του Τιβέτ και της Ταϊβάν ως τρομοκράτες. Εάν οι Αμερικάνοι αντιληφθούν την κινεζική υποστήριξη για τον αντι-τρομοκρατικό αγώνα ως υποθετική ή βασισμένη με λίγο ενδιαφέρον, η αξία αυτής της συμβολής βασιζόμενη στις ισότιμες σχέσεις θα ελαττωθεί. Εάν αποδειχθεί ότι χώρες όπως το Ιράκ συμμετέχουν σ' αυτά τα χτυπήματα, οι ΗΠΑ θα πιέσουν άλλες χώρες να επιβάλλουν κυρώσεις και να σταματήσουν να έχουν επιχειρηματικές δραστηριότητες μ' αυτές. Οι Κινέζοι έχουν σημαντικά επιχειρηματικά ενδιαφέροντα στο Ιράν, Ιράκ, και (σε μικρότερο βαθμό) στο Αφγανιστάν και μπορεί να έρθουν αντιμέτωποι μ' αυτούς τους δεσμούς. Οι Κινεζικές πωλήσεις των συμβατικών εξοπλισμών και των μικρών όπλων σ' αυτές τις χώρες μπορούν επίσης να γίνουν εχθρικά ζητήματα. Η Κίνα θα είναι απρόθυμη να υποστηρίξει τα ανοιχτά αμερικανικά αντίποινα τα οποία καταπατούν την εθνική κυριαρχία των κρατών και θέλουν το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών να εξουσιοδοτεί οποιαδήποτε επέκταση στρατιωτικών απαντήσεων να περιλαμβάνουν άλλες χώρες. Οι ΗΠΑ θεωρούν ότι τα χτυπήματα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου είναι ισοδύναμα με πράξη πολέμου και πιστεύουν ότι δεν είναι αναγκαία η πιο συγκεκριμένη εξουσιοδότηση από τα Ηνωμένα Έθνη. Παρ' όλες τις

⁸³ Mc Neal, D. and Dumbaugh, K. "China's Relations with Central Asian States and Problems with Terrorism". CRS Report RL 31213.

ανησυχίες της η Κίνα δέχτηκε τις αμερικανικές στρατιωτικές ενέργειες ενάντια στις τρομοκρατικές ομάδες.

Αυτό το οποίο πρέπει να τονιστεί είναι ότι οι ανησυχίες των Κινέζων αξιωματούχων, οι οποίες έχουν σαφώς εκφραστεί για τις αμερικανικές στρατιωτικές απαντήσεις, είναι ίδιες με τις ανησυχίες των Ευρωπαίων συμμάχων. Ωστόσο, εάν οι στρατιωτικές δράσεις των Αμερικανών συνεχίσουν αόριστα να έχουν στόχους και άλλες χώρες, η κινεζική υποστήριξη θα ελαττωθεί. Τέλος, η Κίνα ανησυχεί κατά πόσο ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας θα είναι αποτέλεσμα μιας μακράς αμερικανικής παρουσίας στο Πακιστάν και στην Κεντρική Ασία⁸⁴.

Η Κινεζική στάση για τον πόλεμο του Ιράκ το 2003

Η Κίνα, παρόλο που αποδοκίμασε το τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου του 2001 και συμφώνησε να βοηθήσει τις ΗΠΑ στη πάταξη της τρομοκρατίας, δεν υποστήριξε τον πόλεμο των ΗΠΑ στο Ιράκ το 2003 και τάχθηκε στο πλευρό της Ρωσίας και της Γαλλίας, παρόλο που σε αντίθετη περίπτωση θα κέρδιζε την εύνοια της Αμερικής. Ο πόλεμος αυτός έγινε χωρίς τη νομιμοποίηση του ΟΗΕ. Είναι ένας πόλεμος αστραπή από τις ΗΠΑ. Η Κίνα δεν συμφωνεί μ' αυτή την τακτική, όπου και την αποδοκιμάζει. Στα πλαίσια της γενικότερης αντίθεσης της Κίνας στην πολιτική των ΗΠΑ εντάσσεται η επίσκεψη του Κινέζου Προέδρου Jiang Zemin τον Απρίλιο του 2002 στη Λιβύη και το Ιράν, τα οποία χαρακτηρίζονται από τις ΗΠΑ κράτη-τρομοκράτες.

⁸⁴ <http://cns.miis.edu/pubs/reports/sino911.htm>

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ανέκαθεν, η περιοχή της Μέσης Ανατολής και Βορείου Αφρικής αποτελούσε το προσκήνιο δράσης του ανθρώπινου γένους. Στις μέρες μας παρότι το γεωπολιτικό παίγνιο που εξελίσσεται στην περιοχή είναι κάθε άλλο παρά προβλέψιμο, αρκετοί μελετητές συμφωνούν ότι η προσπάθεια για εξασφάλιση γεωπολιτικής επιρροής έχει και αυτή τα όρια της. Ως προς αυτό χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του ιρανικού ζητήματος. Ειδικότερα ο Zbigniew Brzezinski προειδοποιεί την υπερδύναμη ότι μια ενδεχόμενη επίθεση στο Ιράν μπορεί να σημάνει την αρχή του τέλους της παγκόσμιας αμερικανικής υπεροχής⁸⁵.

Οι νεοσυντηρητικοί εμπνευστές της αναθεωρητικής πολιτικής της υπερδύναμης στη Μέση Ανατολή (Τσένι, Ράμσφελντ, Γούλφοβιτς, Φέιθ, Περλ κ.ά.), περνούν πλέον τμηματικά στο περιθώριο. Μετά τις εκλογές του Νοεμβρίου 2006, την καθαρή νίκη των Δημοκρατικών και τη λαϊκή καταδίκη της αδεξιότητας της κυβέρνησης Μπους έχει γίνει κοινή συνείδηση ότι η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ πρέπει να αλλάξει ριζικά.

Ο πρόεδρος Μπους κατηγορείται ότι αποσπασματικά και άκριτα εξαπέλυσε έναν πόλεμο που έχει παγιδεύσει τις ΗΠΑ σε μια μακροχρόνια εμπλοκή στην καρδιά της Δυτικής Ασίας. Έγκριτοι πολιτικοί και σχολιαστές στα Μέσα Ενημέρωσης επαναλαμβάνουν ότι ο πρόεδρος πήρε δραστικές αποφάσεις, χωρίς περίσκεψη, βασίστηκε σε πρόχειρη και επιλεκτική πληροφόρηση, αδιαφόρησε για τις σοβαρές ενστάσεις σημαντικών Ευρωπαίων εταίρων, μείωσε διεθνώς το κύρος της χώρας του, πάσχοντας από ισχυρές δόσεις αλαζονείας και πιστεύοντας ότι τα δόγματα του "προληπτικού πολέμου" και της "αλλαγής καθεστώτος" θα κατέληγαν γρήγορα και ανώδυνα στην επιβολή του δημοκρατικού συστήματος διακυβέρνησης σε χώρες όπως το Ιράκ, το Αφγανιστάν, το Ιράν, η Συρία και η Βόρεια Κορέα.

Σε πρόσφατο και αξιοπρόσεκτο βιβλίο του ο ερευνητής του Woodrow Wilson International Center of Scholars, Robert Litwak, προτείνει έναν ήπιο και συνετό τρόπο απεμπλοκής των ΗΠΑ από το σημερινό αδιέξοδο της ευρύτερης Μέσης Ανατολής. Συνεπάγεται την επιστροφή στη σκέψη και τις αρχές του κορυφαίου μεταπολεμικού στοχαστή, ιστορικού και διπλωμάτη, Τζορτζ Κέναν.⁸⁶ Ο Λίτγουακ θεωρεί ότι οι ΗΠΑ, στην περίπτωση του Ιράκ, θα

⁸⁵ Βλ. Zbigniew Brzezinski, Do not attack Iran, International Herald Tribune, 26 April 2006

⁸⁶ Από το 1947, ο Κέναν με το δόγμα του για την ανάσχεση (containment) της Σοβιετικής Ένωσης, είχε δείξει τον δρόμο για τη σωστή αντιμετώπιση των αντιπάλων των ΗΠΑ. Το δόγμα του βασιζόταν στη διατήρηση επαρκών στρατιωτικών δυνάμεων για την αποτροπή του πειρασμού των Σοβιετικών να εισβάλουν (με τις τεράστιες συμβατικές δυνάμεις τους) στην ευάλωτη δυτική Ευρώπη του μεταπολέμου. Περικυκλώνοντας το σοβιετικό μπλοκ με μια αλυσίδα αλληλοσυνδεόμενων συμμαχιών, οι ΗΠΑ, ακολουθώντας τον Κέναν, επέλεξαν

έπρεπε να είχαν προσαρμόσει το κενανικό δόγμα της ανάσχεσης στα μέτρα του εχθρικού καθεστώτος του Σαντάμ Χουσεΐν. Και αντί να επιδιώξουν την «αλλαγή καθεστώτος» να ασκήσουν πίεση –οικονομική και διπλωματική– ώστε να πετύχουν την "αλλαγή συμπεριφοράς". Ρητορικές κορόνες του τύπου «ο άξονας του κακού» και "τυχοδιωκτικά καθεστώτα" θα έπρεπε να αποφεύγονται και οι διπλωματικές επαφές με ανταγωνιστές (ακόμη και εχθρούς) να θεωρούνται απαραίτητα στοιχεία μιας σωστά εφαρμοσμένης πολιτικής των συνταγών του Τζορτζ Κέναν.

Ήδη βλέπουμε την εξωτερική πολιτική του Λευκού Οίκου να κινείται δειλά δειλά, προς την κατεύθυνση της σύνεσης, καθώς ανοίγονται προοπτικές συλλογικών διαπραγματεύσεων στην Βόρεια Κορέα, στο Ιράν και στη Συρία. Και, βεβαίως, φαίνεται να γίνεται επιτέλους αντιληπτό ότι χωρίς μια λύση δύο αμοιβαία αναγνωρισμένων κρατών (Ισραήλ και Παλαιστίνης), η προοπτική της μείωσης της τρομοκρατικής δράσης ακραίων ισλαμιστών πρέπει να θεωρείται αδύνατη. Ο Λευκός Οίκος εγκαταλείπει –προσωρινά τουλάχιστον– την απλουστευτική πολιτική αλλαγής καθεστώτων και επιλέγει την αλλαγή συμπεριφορών, προσφέροντας ουσιαστικά κίνητρα στους αντιπάλους. Για παράδειγμα, προτείνεται στη Βόρεια Κορέα να τερματίσει το πρόγραμμα των πυρηνικών της εξοπλισμών με έμμεσο αντάλλαγμα τη διατήρηση του Κιμ Τζονγκ Ιλ στην εξουσία, και με ένα γενναιόδωρο πρόγραμμα οικονομικής βοήθειας, καθώς και ομαλοποίησης των σχέσεων Βορρά-Νότου στην Κορεατική Χερσόνησο.

Στο μέλλον πολλά θα κριθούν από την τύχη της πρόσφατης προσπάθειας σταθεροποίησης στη Βαγδάτη. Αν, όπως δείχνουν τα πράγματα, ο εμφύλιος σπαραγμός συνεχιστεί με τους τραγικούς του ρυθμούς, καθώς Βρετανοί, Πολωνοί, Δανοί, Λιθουανοί και άλλοι σύμμαχοι αποχωρούν σταδιακά από τα πεδία των μαχών και η αντιπολίτευση των Δημοκρατικών στο Κογκρέσο κλιμακώνεται, το εύρος των επιλογών του απερχόμενου Αμερικανού προέδρου θα εκμηδενιστεί. Βεβαίως το "παράλογο" στις διεθνείς σχέσεις δεν μπορεί να αποκλειστεί. Τα δύο αμερικανικά αεροπλανοφόρα στην περιοχή του Περσικού Κόλπου, οι επαναλαμβανόμενες κατηγορίες ότι το Ιράν προμηθεύει στο Ιράκ εκρηκτικά που σκοτώνουν Αμερικανούς στρατιώτες, και η ανήσυχη στάση του Ισραήλ απέναντι στο πυρηνικό πρόγραμμα του προέδρου Αχμεντινετζάντ μπορεί να καταλήξουν στο λεγόμενο χειρουργικό

συνειδητά μια πολιτική συλλογικής (και όχι μονομερούς) άμυνας. Στο μεσοδιάστημα του Ψυχρού Πολέμου η τέχνη της διπλωματίας κινήθηκε προς την κατεύθυνση της σταθεροποίησης των σχέσεων των δύο εχθρικών μπλοκ σε έναν κόσμο αμοιβαίου πυρηνικού τρόμου. Με την πάροδο του χρόνου –στη δεκαετία του 1970– η διπολική σχέση εξελίχθηκε σε σύστημα ειρηνικής συνύπαρξης των αντιπάλων. Μακροχρόνια –και χωρίς τη χρήση στρατιωτικής βίας– το σοβιετικό καθεστώς κατέρρευσε κάτω από το βάρος της γραφειοκρατικής συντήρησης κομμουνιστικού τύπου.

πλήγμα με βομβαρδισμούς των περσικών πυρηνικών εγκαταστάσεων από τις ΗΠΑ ή και το Ισραήλ. Η αντίδραση του Ιράν σε μια τέτοια επιχείρηση θα προκαλέσει αναστάτωση στην παγκόσμια οικονομία αν, όπως απειλούν οι περσικές αρχές, σφραγιστούν τα στενά του Hormuz και αν οι πύραυλοι του Ιράν εκτοξευτούν εναντίον αμερικανικών στόχων στο Ιράκ

Σημαντικό μειονέκτημα της ΕΕ είναι η έλλειψη σταθερής πολιτικής θέσης και η αδυναμία δημιουργίας αμυντικής πολιτικής. . Οι Ευρωπαίοι ακολουθούν το Διεθνές Δίκαιο ενώ οι Αμερικάνοι είναι υπεράνω νόμων και θεσμών. Και αναμφισβήτητο γεγονός είναι πως λόγω πολιτικής ασυμφωνίας των Μεγάλων Δυνάμεων, η Ευρώπη δεν κατέστη να γίνει ισότιμη με τις ΗΠΑ. Η Μεγάλη Βρετανία προσδοκούσε μια πολιτικά διαιρεμένη Ευρώπη, όπου το Λονδίνο θα διαδραμάτιζε εξισορροπητικό ρόλο. Όμως η απώλεια αποικιών μετά τον 2^ο Π.Π και η συνεπαγόμενη απώλεια πόρων και αγορών, συνέβαλε να μην είναι δύναμη πλανητικής ισχύος, η κάλυψη κενού ισχύος ήταν δυνατό να γίνει μόνο από τις ΗΠΑ. Η Μεγάλη Βρετανία βρίσκεται σε μια ασύμμετρη διμερή σχέση ακολουθώντας το άρμα της Αμερικής.

Όραμα της Γαλλίας ήταν η πρωτοκαθεδρία της μέσα στην Ε.Ε. Συστήνοντας το λεγόμενο «Γαλλογερμανικό άξονα» απέκτησε προνομιακές σχέσεις με τη Γερμανία. Παράλληλα διαθέτει προηγμένη στρατιωτική βιομηχανία, σταθερή οικονομία, ανεπτυγμένο δορυφορικό και πυρηνικό πρόγραμμα και αξιόλογη κουλτούρα. Σημαντικός είναι ο οικονομικός ρόλος και της Γερμανίας, αφού αποτελεί μια από τις μεγάλες δυνάμεις μέσα στην Ε.Ε.⁸⁷ Επιπλέον η τελευταία διεύρυνση της Ε.Ε., επαύξησε τη διχογνωμία εντός αυτής. Συγκεκριμένα η ένταξη των νέων κρατών την Ε.Ε. επέτρεψε στον Ντόναλντ Ράμσφελντ να μιλήσει για την Παλιά και Νέα Ευρώπη, υπονοώντας ότι κυρίως οι χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης βρίσκονται στη λεγόμενη «συμμαχία των προθύμων».

Η Ρωσία παρουσιάζεται σημαντικά αποδυναμωμένη στο διεθνές σκηνικό. Επιθυμεί με κάποιο τρόπο να ξαναποκτήσει τη παλιά της αίγλη και να γίνει πιο δραστήρια στη διεθνή σκηνή⁸⁸. Ιδιαίτερα, ενδιαφέρεται για την περιοχή της Μέσης Ανατολής, τον έλεγχο και τις οδούς των πετρελαίων, καθώς επίσης για τις συμμαχίες της (για παράδειγμα με την Τεχεράνη). Μετά τα τρομοκρατικά χτυπήματα, θεωρεί ότι έχει αναβαθμιστεί περισσότερο η θέση της και έχει αυξήσει την επιρροή της στις χώρες της Μέσης Ανατολής, καθώς έχει πολλές επιχειρηματικές σχέσεις μ' αυτές τις χώρες. Βέβαια σημαντικό ρόλο παίζουν και οι

⁸⁷ Παναγιώτης Ήφαιστος, *Διπλωματία και Στρατηγική των Μεγάλων Ευρωπαϊκών Δυνάμεων: Γαλλίας, Γερμανίας, Μ. Βρετανίας*. Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2000, σελ. 70-72

⁸⁸ Βλ. Ελευθεροτυπία, 2 Μαΐου 2006

ΗΠΑ, οι οποίες προσπαθούν να ανακόψουν την επιρροή της Ρωσίας στη Μέση Ανατολή και να ελέγχουν τα πετρέλαια της περιοχής, καθώς αν και έμμεσα εξαρτώνται απ' αυτά.

Η Ρωσία είναι ο μεγαλύτερος εξαγωγέας κύριου και δευτερεύοντος στρατιωτικού υλικού σε όλες τις αραβικές χώρες της περιοχής. Μέσω των επενδύσεων προσπαθεί να ανακτήσει τμήματα της παλιάς της δύναμης. Είναι σε θέση να προσφέρει αγαθά και υπηρεσίες, τα οποία οι ΗΠΑ δεν είναι διατεθειμένες να παράσχουν άνευ σοβαρών πολιτικών ανταλλαγμάτων. Έχει σχέση αντιπαλότητας και συμπάθειας με τις ΗΠΑ.

Αναφορικά με το ζήτημα της τρομοκρατίας, η Ρωσία τάχθηκε υπέρ των ΗΠΑ. Δεν είχε κανένα λόγο να αντιταχθεί. Βοηθώντας τους Αμερικάνους σ' αυτό το θέμα της δίνεται το δικαίωμα να μιλήσει για «προληπτικά πλήγματα» κατά των τρομοκρατών.

Η Κίνα ακολουθεί πολιτική της ήρεμης δύναμης (υπέρ των συμφωνιών, της ειρήνης και της ηρεμίας) και προσπαθεί να προωθήσει συνεργασίες για τα συμφέροντα της. Υποστήριξε τον πόλεμο εναντίον της τρομοκρατίας από τον οποίο αποκομίζει κι αυτή ορισμένα οφέλη, χωρίς να έχει άμεση εμπλοκή. Της λύνονται ξανά τα χέρια για το Σιν-Κιανγκ και το Θιβέτ

Η Κίνα αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους προμηθευτές εξοπλισμών στη Μέση Ανατολή και έχει καλές οικονομικές σχέσεις μ' αυτά τα κράτη. Τους παρέχει τεχνογνωσία (όπως και η Ρωσία) και εξαρτάται από τα πετρέλαιά τους. Μετά τα τρομοκρατικά χτυπήματα όμως, η Κίνα ήρθε σε αντίθεση με τις ΗΠΑ, πρώτον διότι οι Αμερικάνοι θεωρούν κράτη-τρομοκράτες τις χώρες της Μέσης Ανατολής και επιβάλλουν διακοπή κάθε επιχειρηματικής δραστηριότητας στη περιοχή, γεγονός που θίγει τα συμφέροντα των Κινέζων στη περιοχή και δεύτερον γιατί δεν συμφώνησαν με τον πόλεμο των ΗΠΑ στο Ιράκ. Τέλος, η άνοδος της Κίνας στο οικονομικό διεθνές περιβάλλον ανησυχεί τις ΗΠΑ και καθιστά την Κίνα μελλοντική υπερδύναμη. Η Κίνα της 3^{ης} χιλιετίας θα διαδραματίσει στη διεθνή σκηνή έναν πλανητικό ρόλο, περισσότερο σύμφωνο με τα συμφέροντα των λαών, από το ρόλο που έχει υιοθετήσει για τον εαυτό της η σημερινή υπερδύναμη. Οι ενεργειακές της ανάγκες προβλέπεται να αυξηθούν πολύ μέχρι το 2020 και σύμφωνα με τη Διεθνή Επιτροπή Ενέργειας θα φτάσουν τα 12 εκατομμύρια βαρέλια τη μέρα⁸⁹. Παρά τις μεγάλες ποσότητες που διαθέτει, προκειμένου να καλυφθούν οι εσωτερικές τις ανάγκες, είναι απαραίτητη η εισαγωγή περισσότερων ποσοτήτων πετρελαίου. Ενδιαφέρεται για την εισαγωγή πετρελαίου από την Κεντρική Ασία και έχει επενδύσει χρήματα στον πετρελαϊκό τομέα του Καζακστάν.

Το στοιχείο που πρέπει να τονιστεί είναι ότι και η Ρωσία και η Κίνα τάχθηκαν στο πλευρό των Αμερικανών για την πάταξη της διεθνούς τρομοκρατίας.

⁸⁹ Βλέπε Κατερίνα Καπερναράκου « Η ύφεση, το πετρέλαιο και ο πόλεμος» Επιλογή, τεύχος Νοεμβρίου 2002.

Οι δύο χώρες, Ρωσία- Κίνα, ενισχύουν όλο και περισσότερο την συνεργασία τους(την οποία υπέγραψαν το 2000) ως στρατηγικοί εταίροι, για να προωθήσουν έναν κόσμο πολυπολικό. Επίσης, συνεργάζονται στη διεθνή σκηνή, για να αποτρέψουν τον ηγεμονισμό και την πολιτική της ισχύος. Τέλος, η Ρωσία και η Κίνα συνεργάζονται στενά στους τομείς της οικονομίας, της τεχνολογίας, της επιστήμης, της ενέργειας, της εθνικής άμυνας και της διαστημικής και πυρηνικής βιομηχανίας.

Όλη η περιοχή της Μέσης Ανατολής είναι μία κινούμενη άμμος. Υπάρχει αστάθεια, ανασφάλεια και ανοιχτές χρόνιες συρράξεις. Επίσης, έχει έντονα παρατηρηθεί ότι διαμορφώνονται ευκαιριακές και κυμαινόμενες συμμαχίες που έχουν στόχο οι Μεγάλες Δυνάμεις(ΗΠΑ, Κίνα, Ρωσία, Ε.Ε) να προωθήσουν η καθεμία για τους δικούς της λόγους τα συμφέροντα τους. Τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου συνέβαλλαν καθοριστικά στην ενίσχυση τέτοιων τάσεων.

Ένα είναι πιο σίγουρο από ποτέ. Το διεθνές σύστημα σήμερα περισσότερο από ποτέ βρίσκεται σε κατάσταση αναβρασμού.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Brzezinski Zbigniew, *Η Επιλογή: Παγκόσμια Κυριαρχία ή Παγκόσμια Ηγεσία*. Μετάφραση Βουβαλη Δάφνη. Αθήνα: Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, 2005
- Defay Alexandre, *Η Γεωπολιτική της Εγγύς Ανατολής*. Μετάφραση Περιστεράκη Κάτια. Αθήνα: Εκδόσεις Δαίδαλος, 2004
- Fishman Ted, *Κίνα Α.Ε: Η πρόκληση της νέας υπερδύναμης για την Αμερική και τον Κόσμο*. Μετάφραση Ρούσσος Νίκος. Αθήνα: Εκδόσεις Κλειδάριθμος, 2006
- Kissinger Henry, *ΗΠΑ Αυτοκρατορία ή Ηγέτιδα Δύναμη*; Μετάφραση: Φιλίππατος Άγγελος. Αθήνα: Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, 2002
- Risen James, *Εμπόλεμη Κατάσταση, Μυστικά και Ψέματα της CIA και του Μπους*. Μετάφραση: Αστερίου Ελένη. Αθήνα: Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, 2006
- Ηρακλείδης Αλέξης, *Η Αραβοϊσραηλινή αντιπαράθεση. Η προβληματική της ειρηνικής επίλυσης*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση
- Ήφαιστος Π., *Διπλωματία και Στρατηγική των μεγάλων ευρωπαϊκών δυνάμεων*. Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2000
- Κουτσήs Αλέξανδρος, *Μέση Ανατολή: Διεθνείς Σχέσεις και Πολιτική Ανάπτυξη*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, 1992
- Ντόκος Θάνος – Πιέρρος Φίλιππος, *Η Μεσόγειος προς τον 21^ο αιώνα, η θέση της Ελλάδας*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, 1996
- Σακκάς Δ. Ιωάννης, *Θέματα Πολιτικής και Οικονομίας στην Μέση Ανατολή*. Ρόδος: 2005
- Τσόμσκι Νόαμ, *Πειρατές και Αυτοκράτορες, παλιοί και νέοι. Η διεθνής τρομοκρατία στον πραγματικό κόσμο*. Μετάφραση: Νίκος Βούλγαρης. Αθήνα: Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, 2004
- Φούσκαs Κ. Βασίλης, *Ζώνες Πολέμου, η αμερικανική εξωτερική πολιτική στα Βαλκάνια και στην ευρύτερη Μέση Ανατολή*. Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2003

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Carter Hannah – Anoushiravan Ehteshami (ed.), *The Middle East's Relations With Asia and Russia*. London: Routledge Curzon, 2004
- Crotty William, *Democratic Developments and Political Terrorism: The Global Perspective*. London : Frank Cass, 2003.
- Crotty William, *The politics of terror: the U.S. response to 9/11*. Boston: Northeastern University Press, 2004.
- Daalder Ivo, *Crescent of Crisis: US – European Strategy for the Great Middle East*. Brookings, 2005
- Dannareuther Ronald, *European Union Foreign and Security Policy: Towards a Neighbourhood Strategy*, London : Routledge, 2004.
- Emerson Michael and Tocci Nathalie, *The Rubik Cube of the Wider Middle East*, Brussels: Centre for European Policy Studies, 2003
- Fouskas Vassilis – Gokay Bulent, *The New American Imperialism: Bush's War on Terror and Blood for Oil*. Westport, Conn. : Praeger Security International, 2005
- Hahn L. Peter, *Crisis and Crossfire, The United States and the Middle East since 1945*. Washington: Potomac Books, 2004
- Halliday Fred, *The Middle East in International Relations: Power, Politics and Ideology*. Cambridge, UK : Cambridge, 2005.
- Israeli Raphael, *War, Peace and Terror in the Middle East*. London : Frank Cass, 2003.
- Rubin Barry, *The Long War for Freedom: The Arab Struggle for Democracy in the Middle East*. Hoboken, N.J. : John Wiley & Sons, 2006.
- Terry Janice, *US Foreign Policy in the Middle East: The Role of Lobbies and Special Interest Groups*. Pluto Press 2005
- Yetiv Steven, *Crude Awakenings: Global Oil Security and American Foreign Policy*. Ithaca, N.Y. : Cornell University Press, 2004.
- Zbigniew Brzezinski, *The Grand Chessboard: American Primacy And It's Geostrategic Imperatives*. New York: BasicBooks, 1997
- Zunes Stephen, *Tinderbox: US Foreign Policy and the Roots of Terrorism*. Monroe, Me.: Common Courage Press, 2003.

ΑΡΘΡΑ

- “Unclassified Report to Congress on the Acquisition of Technology Relating to Weapons of Mass Destruction and Advanced Conventional Munitions, 1 January Through 30 June 2002,” *The Central Intelligence Agency*, April , 2003
- “Unclassified Report to Congress on the Acquisition of Technology Relating to Weapons of the Mass Destruction and Advanced Conventional Munitions, 1 July Through 31 December 2003” *Central Intelligence Agency*, 2004
- Anatol Lieven, Wayne White, Kenneth Katzman and W. Patric Lang. “Iraq, Iran, Israel and the eclipse of US influence: what role for America now?” *Middle East Policy*, vol. 14, Issue 1 (Spring, 2007)
- Bulent Aras, Fatih Ozbay. “Dances With Wolves: Russia, Iran and the Nuclear Issue” *Middle East Policy*, vol. 13, Issue 4 (December, 2006)
- Dag Harald Claes. “ The United States and Iraq: Making Sense of the Oil Factor” *Middle East Policy*, vol. 12, Issue 4 (Winter, 2005)
- Daniel Byman, Michael Scheuer, Anatol Lieven, W. Patrick Lang.“ Iraq, Afghanistan and the War on ‘Terror’” *Middle East Policy*, vol. 12, Issue 1 (March, 2005)
- Daniel D. Drezner. “The New New World Order”, *Foreign Affairs*, vol. 86, no 2 (March – April 2007)
- Daniel Neep. “Dilemmas of Democratization in the Middle East: The ‘Forward Strategy of Freedom’” *Middle Easy Policy*. Vol. 11, Issue 3 (September, 2004)
- Department of Defense, “Fact Sheet: International Contributions to the War Against Terrorism,” June , 2002.
- Emad El – Din Aysha. “ September 11 and the Middle East Failure of US ‘Soft Power’: Globalisation contra Americanisation in the ‘New’ US Century.” *International Relations*, vol. 19 (2005)
- Gerard M. Steinberg. “Europe’s Failed Middle East Policies” *Security Dialogue*, vol. 35 (September, 2004)
- Η μεταψυχροπολεμική πολιτική της Ρωσίας στην Μέση Ανατολή, *Υπηρεσιακό Υπόμνημα Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων*, τεύχος 124 (Οκτώβριος 2004)
- Harald Frederiksen. “Return Palestinian Water Rights If Not Land: A Proposal” *Middle East Policy*, vol. 12, Issue 1 (March, 2005)

- Jahanqir Amuzeqar. “Newclear Iran: Perils and Prospects” *Middle East Policy*, vol. 13, Issue 2 (Summer, 2006)
- Jan H. Kalicki. “Rx For ‘Oil Addiction’: The Middle East and Energy Security” *Middle East Policy*, vol. 14, Issue 1 (Spring, 2007)
- Jin Linqxianq. “Sino-Arab Relations: New Developments And Trends” *Middle East Policy*, vol. 11, Issue 4 (December, 2004)
- Kamran Tareni. “Iranian Foreign Policy Towards Occupied Iraq, 2003-05” *Middle East Policy*, vol. 12, Issue 4 (Winter, 2005)
- Kan, S. “China and Proliferation of Weapons of Mass Destructions and Missiles: Policy Issues”. *CRS Report* RL31555.
- Matteo Legrenzi. “NATO in the Gulf: Who Is Doing Whom A Favor?” *Middle East Policy*, vol. 14, Issue 1 (Spring, 2007)
- Mc Neal, D. and Dumbaugh, K. “China’s Relations with Central Asian States and Problems with Terrorism”. *CRS Report* RL 31213
- Melissa Boyle Mahle. “A Political-Security Analysis of the Failed Oslo Process” *Middle East Policy*, vol. 12, Issue 1 (March, 2005)
- Michael Siebert. “European Perspectives on the Gulf: Similarities and Differences with the US”, *Middle East Policy*, vol. 9, Issue 3 (September 2002)
- Miriam E. Sorli, Nils Petter Gleditsch and Havard Strand. “Why Is There So Much Conflict in The Middle East?” *Journal of Conflict Resolutions*, vol. 49 (2, 2005)
- P. R. Kumaraswamy. “Israel-China Relations and the Phalcon Controversy” *Middle East Policy*, vol. 12, Issue 2 (Summer, 2005)
- Philip C. Saunders. “Can 9-11 Provide a Fresh Start for Sino-US Relations?” *Center for Non-proliferation Studies* www.
- Robert Gilpin. “War is Too Important to Be Left to Ideological Amateurs.” *International Relations*, vol. 19 (2005)
- Robert L. Hirsch, “Peaking of world oil production: impacts, mitigation and risk management”, *Oil report for the US Government*, February 2005
- Roberto Aliboni and Yasar Qatarnah, “The future of the EMP in a changing context of transatlantic and regional relations”, *EuroMesco Paper*, No 46, September 2005
- Song Mingjiang and Debasish Chaudhuri. “China-India-Russia Cooperation in Contemporary International Situation” *China Report*, vol. 40 (April, 2004)

- Stephen Van Evera. “Bush Administration, Weak On Terror” *Middle East Policy*, vol. 13, Issue 4 (December, 2006)
- Volker Perthes, “America’ s Greater Middle East and Europe: key issues for dialogue” *Middle East Policy*, Vol. 11, Issue 3, Fall 2004
- Volker Perthes. “America’s ‘Greater Middle East’ and Europe: Key Issue for Dialogue” *Middle East Policy*, vol. 11, Issue 3 (September, 2004)
- Walter Posch. “Staying The Course: Permanent U.S. Bases In Iraq?” *Middle East Policy*, vol. 13, Issue 3 (September, 2006)
- Αποτίμηση της έως τώρα διαμορφωθείσας κατάστασης στην Μέση Ανατολή και στην Τουρκία-Εκτιμήσεις, *Υπηρεσιακό Υπόμνημα Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων*, τεύχος 78 (Μάιος 2005)
- Βασιλική Χατζηπέτρου, “Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας των ΗΠΑ 2002: θεωρητικό υπόβαθρο, χαρακτηριστικά, νομική θεμελίωση, κριτική – μια συνοπτική προσέγγιση”
- Η σημασία της Σινορωσικής προσέγγισης, *Υπηρεσιακό Υπόμνημα Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων*, τεύχος 101 (Ιούλιος 2005)
- Κατάσταση των Ευρω-ατλαντικών σχέσεων. Εκτιμήσεις περί της συνοχής του Διατλαντικού Δεσμού. *Υπηρεσιακό Υπόμνημα Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων* τεύχος 14 (Νοέμβριος 2004)

ΠΗΓΕΣ ΑΠΟ ΤΟ ΙΝΤΕΡΝΕΤ

- <http://chr.sagepub.com/cgi/reprint/40/2/127>
- <http://cns.miis.edu/pubs/reports/sino911.htm>
- <http://cns.miis.edu/pubs/reports/sino911.htm>
- http://ec.europa.eu/external_relations/iran/intro/index.htm
- http://ec.europa.eu/external_relations/mepp/index.htm
- <http://ire.sagepub.com/cgi/reprint/19/1/5>
- <http://ire.sagepub.com/cgi/reprint/19/2/193>
- <http://jcr.sagepub.com/cgi/reprint/49/1/141>
- <http://sdi.sagepub.com/cgi/reprint/35/3/389>

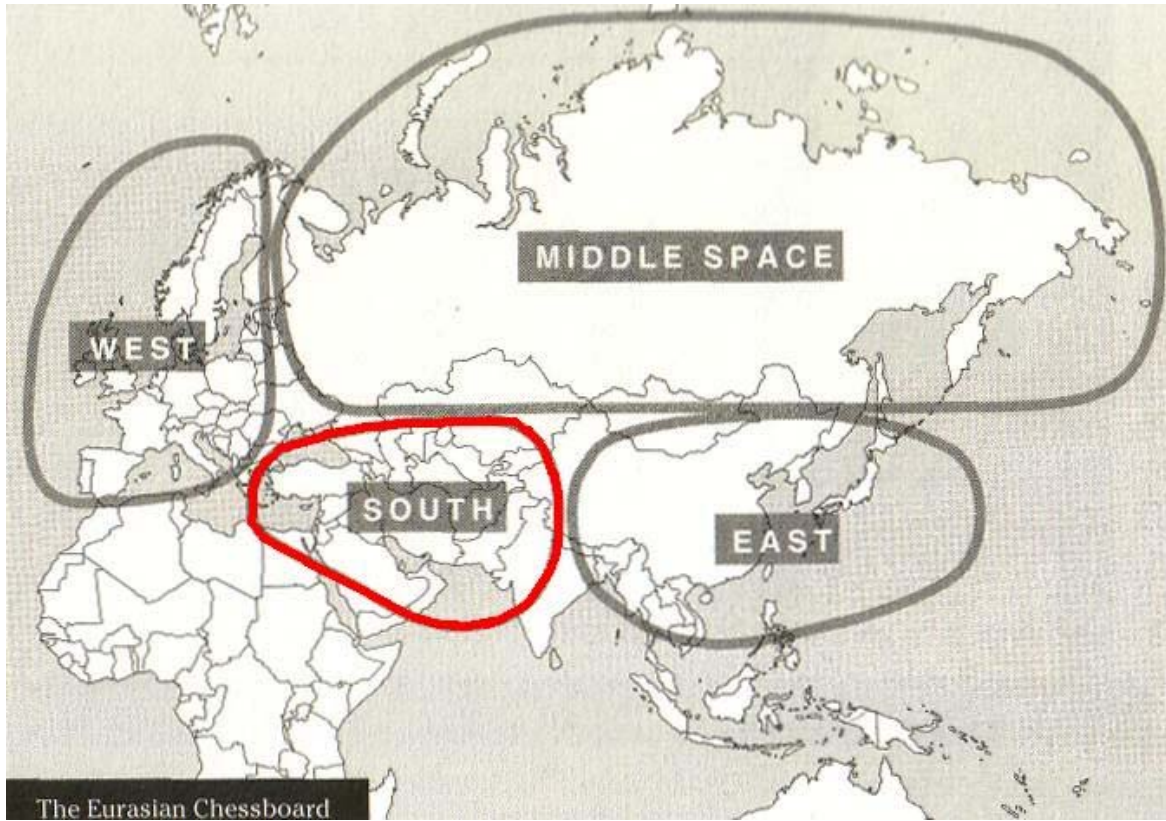
- <http://www.blackwell-synergy.com/toc/mepo/11/3>
- <http://www.blackwell-synergy.com/toc/mepo/11/3>
- <http://www.blackwell-synergy.com/toc/mepo/11/4>
- <http://www.blackwell-synergy.com/toc/mepo/12/1>
- <http://www.blackwell-synergy.com/toc/mepo/12/1>
- <http://www.blackwell-synergy.com/toc/mepo/12/1>
- <http://www.blackwell-synergy.com/toc/mepo/12/2>
- <http://www.blackwell-synergy.com/toc/mepo/12/4>
- <http://www.blackwell-synergy.com/toc/mepo/12/4>
- <http://www.blackwell-synergy.com/toc/mepo/13/2>
- <http://www.blackwell-synergy.com/toc/mepo/13/4>
- <http://www.blackwell-synergy.com/toc/mepo/13/4>
- <http://www.blackwell-synergy.com/toc/mepo/13/4>
- <http://www.blackwell-synergy.com/toc/mepo/14/1>
- <http://www.blackwell-synergy.com/toc/mepo/14/1>
- <http://www.blackwell-synergy.com/toc/mepo/14/1>
- http://www.cia.gov/cia/publications/bian/bian_apr_2003.htm.
- http://www.cia.gov/cia/reports/721_reports/july_dec2003.htm#iran.
- http://www.defencenet.gr/defence/index.php?option=com_content&task=view&id=1810&Itemid=52
- <http://www.eliamep.gr/eliamep/files/04.05.pdf>
- <http://www.erudit.org/revue/cgq/2004/v48/n135/index.html>
- <http://www.euro2day.gr/news.world.asp>
- <http://www.foreignrelations.org>
- <http://www.gurukul.ycc.american.edu/maksound/water98/present6.htm/Lowi>
- <http://www.gurukul.ycc.american.edu/maksound/water98/present8.htm#Elver>
- http://www.hudson.org/index.cfm?fuseaction=HUDSON_upcoming_events&id=169
- <http://www.iaa.gr/aa/item.asp?ItemID=219>
- <http://www.iaa.gr/aa/item.asp?ItemID=282>
- <http://www.iaa.gr/aa/item.asp?ItemID=293>
- <http://www.iasps.org/pubs/stratpubs.htm>
- <http://www.iea.org/textbase/nppdf/free/2005/weo2005.pdf>
- <http://www.mfa.gov.tr>

- <http://www.msnbc.msn.com/id/6802629/site/newsweek/>
- <http://www.nato.int/docu/comm/2004/06-istanbul/docu-cooperation.htm>
- <http://www.rwf.gr/episode1-new.php?id=170>
- <http://www.seetha.gr/seetha/item.asp?ReportID=202>
- http://www.uscc.gov/annual_report/2004/04annual_report.pdf
- http://www.waternet.be/middle_east
- <http://www.ypex.gov.gr/www.mfa.gr/elGR/Policy/Geographic+Regions/Mediterranean-Middle+East/Crises+and+Regional+Issues/>
- www.iaa.gr/aa/item.asp?ItemID=298
- www.mideast.ru/eng2243.html
- www.whitehouse.gov/news/releases/2001/01

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

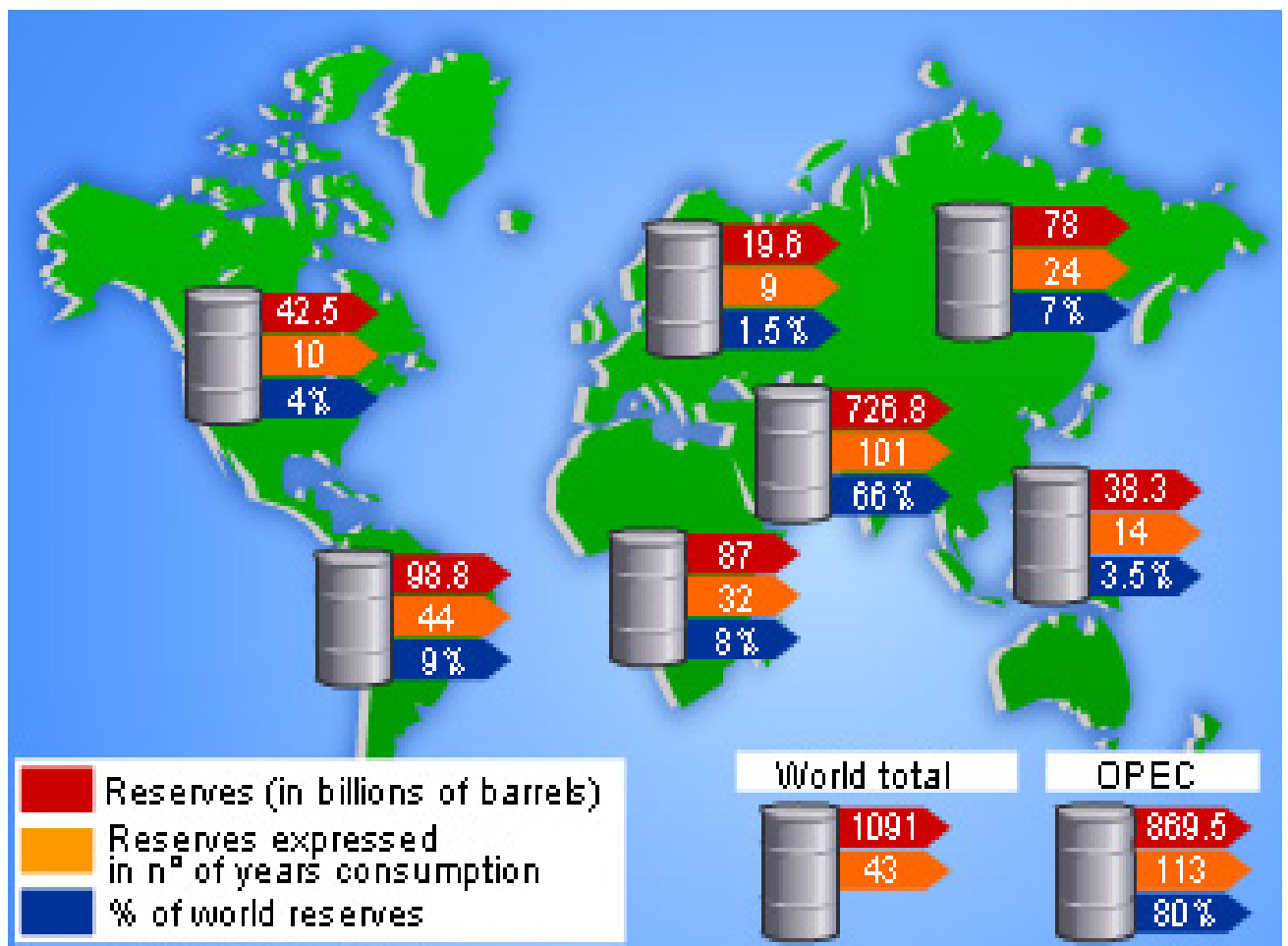
ΣΧΕΔΙΟ 1

Η ευρασιατική Σκακιέρα

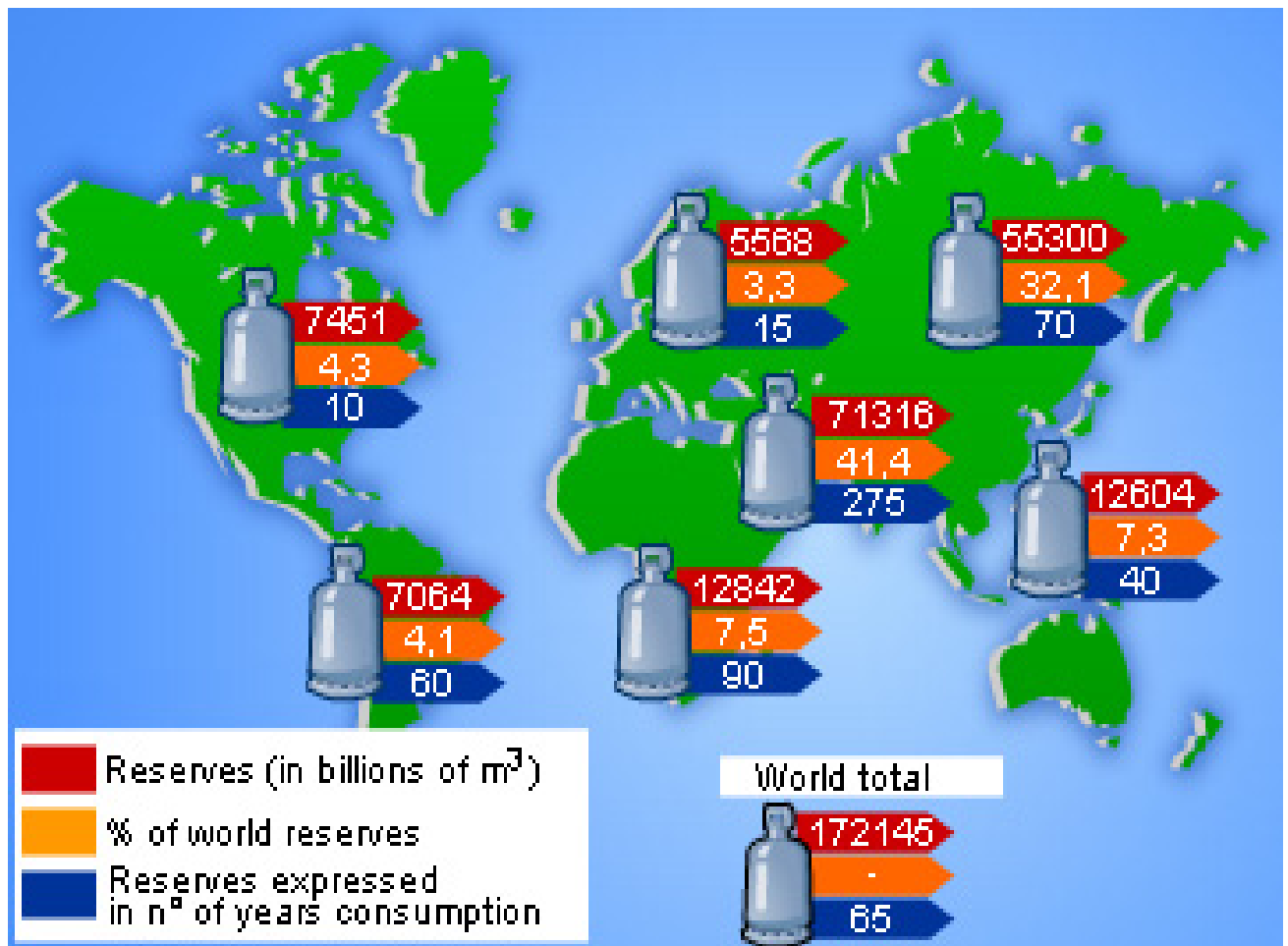
ΣΧΕΔΙΟ 2

Εικονική απεικόνιση των αποδεδειγμένων αποθεμάτων πετρελαίου

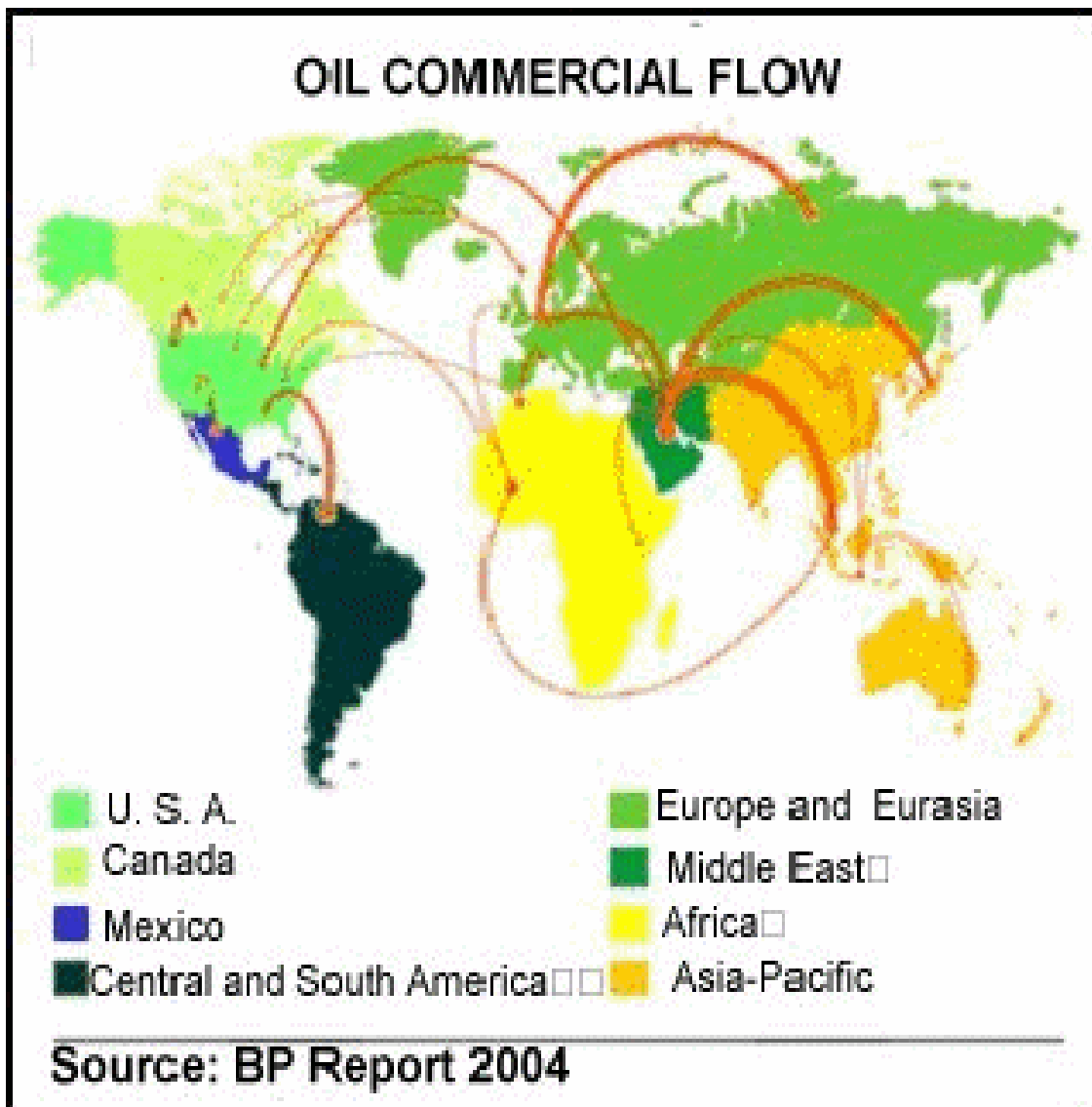
ΣΧΕΔΙΟ 3

Εικονική απεικόνιση των αποδεδειγμένων αποθεμάτων φυσικού αερίου

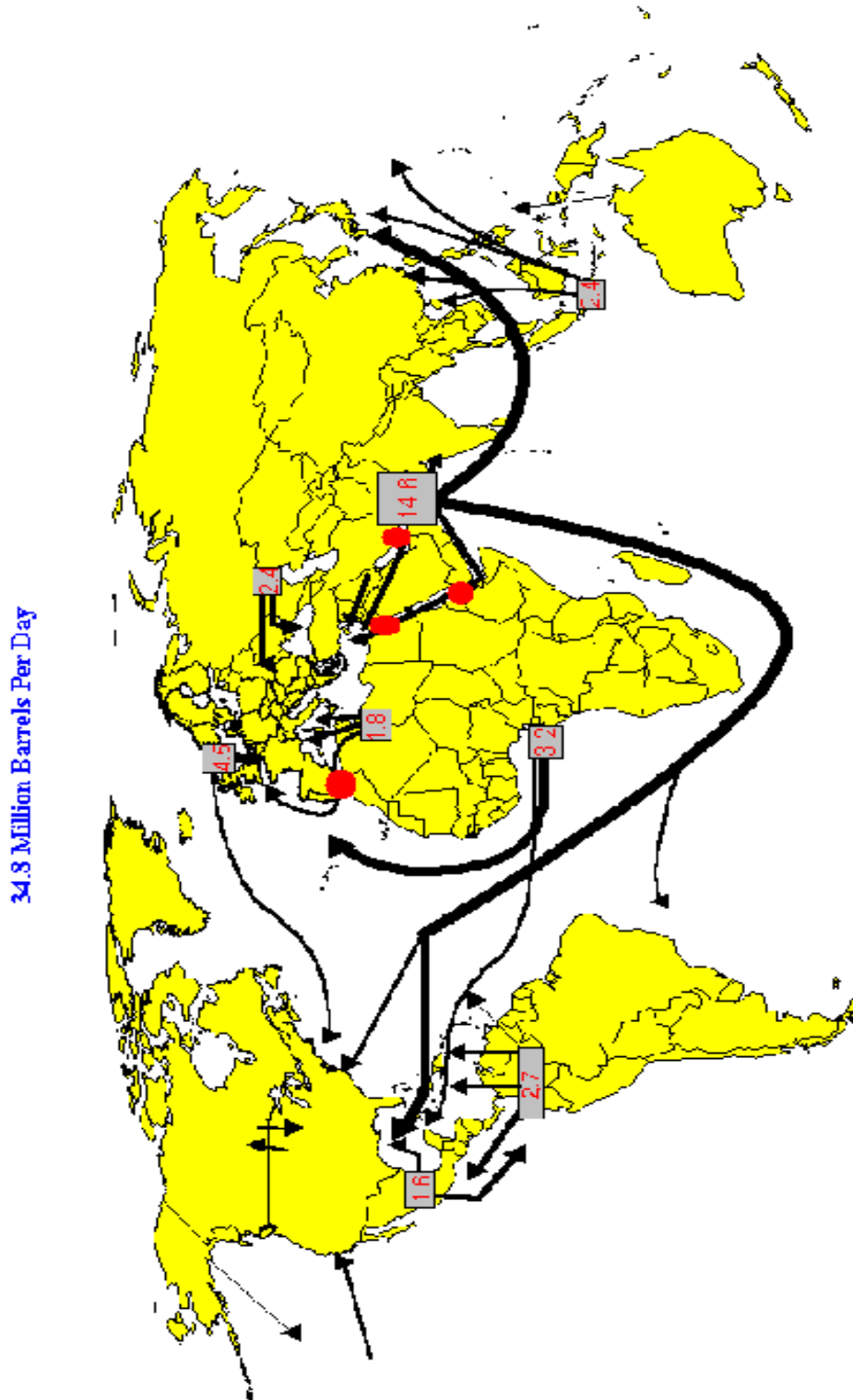

ΣΧΕΔΙΟ 4

Παγκόσμια ροή πετρελαίου

ΣΧΕΔΙΟ 5

Τα στενά του Αραβοπερσικού κόλπου, της Ερυθράς Θάλασσας και το πέρασμα του Γιβραλτάρ έχουν τεράστια γεωστρατηγική σημασία λόγω της καθημερινής διέλευσης δεξαμενόπλοιων

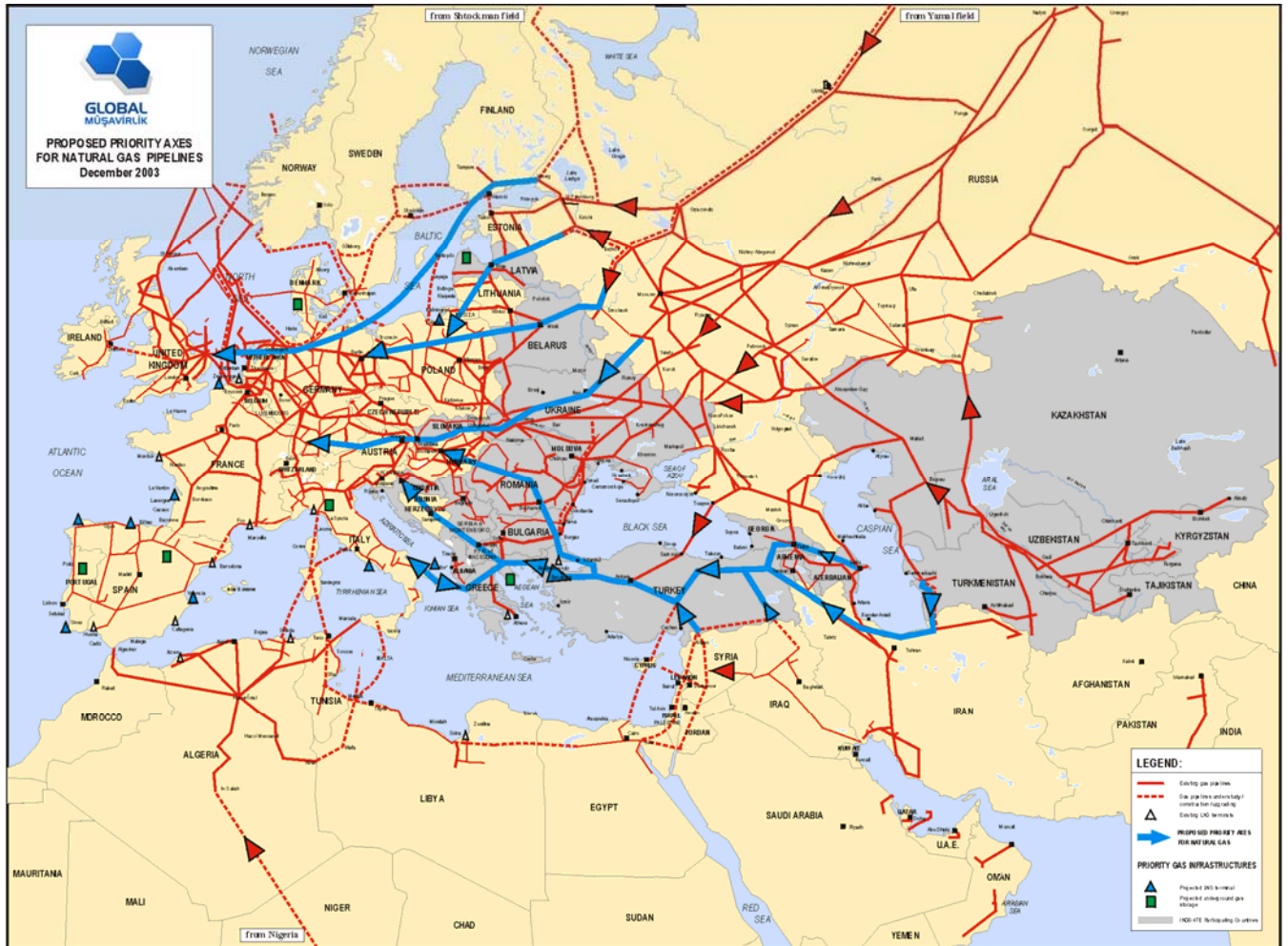
ΣΧΕΔΙΟ 6

CRUDE OIL PIPELINE MAP

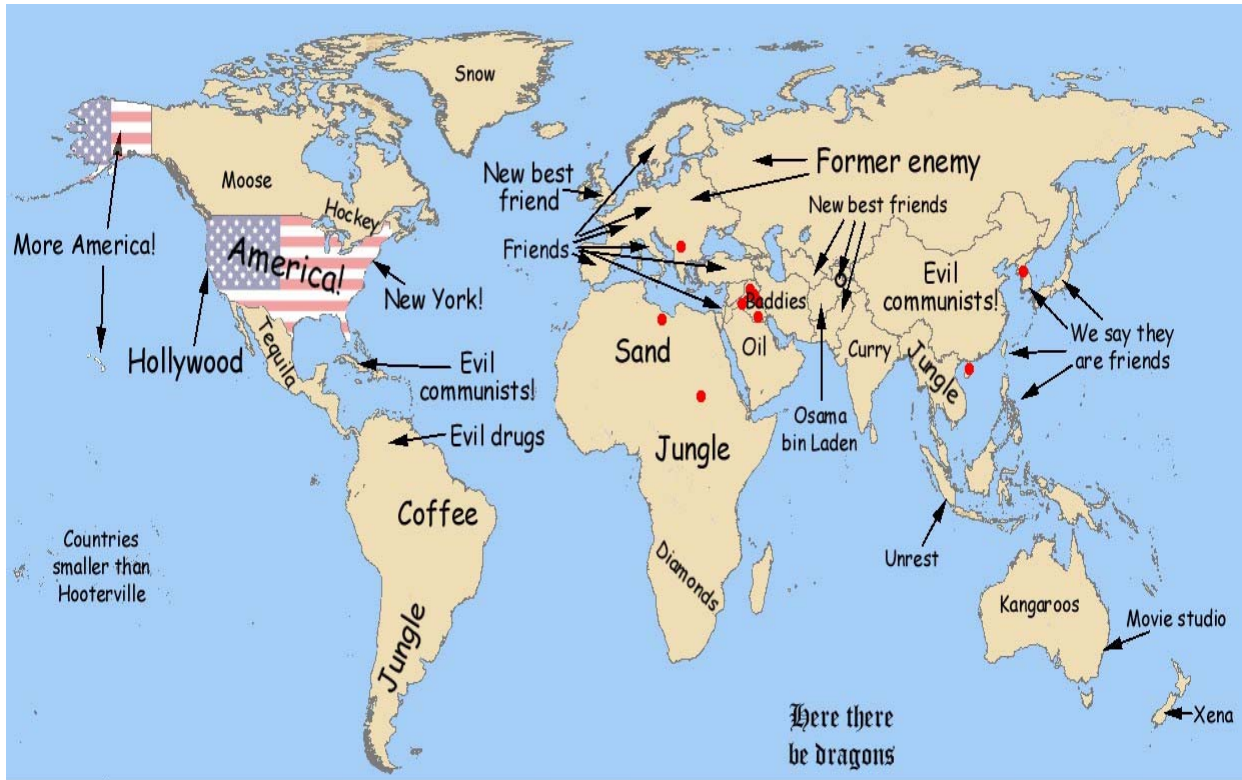
ΣΧΕΔΙΟ 7

NATURAL GAS PIPELINE MAP

ΣΧΕΔΙΟ 8

Ο κόσμος σύμφωνα με τις ΗΠΑ

The world according to the United States of America

• Bombed here

